

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для самостійної роботи здобувачів вищої освіти
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
теорії та історії держави і права,
конституційного права
24 січня 2019 р., протокол №8

Історія держави і права України. Методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність /Укл. Козинець О.Г. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ, 2019. – 54 с.

Укладач: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Відповідальний за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Рецензент: ПУЗИРНИЙ ВЯЧЕСЛАВ ФЕОДОСІЙОВИЧ, завідувач кафедри трудового права, адміністративного права та процесу, доктор юридичних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»	
1.1. Орієнтовний план самостійної роботи	7
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	8
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	18
1.4. Орієнтовний перелік питань на екзамен	19
1.5. Література основна до всього курсу	22
2. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА	24
3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	50

ВСТУП

Навчальним планом денної форми навчання для студентів I курсу юридичного факультету передбачено вивчення предмета “Історія держави і права України”. Предмет вивчається протягом семестру, форма завершення навчання – екзамен.

Вивчення цієї дисципліни здійснюється на підставі модульно-рейтингової системи організації навчального процесу, метою якої є підвищення рівня знань юристів та забезпечення їх конкурентоздатності у світовому навчальному просторі. Запровадження модульно-рейтингової системи припускає забезпечення мобільності студентів під час навчання з урахуванням вимог національного та міжнародного ринків праці, які, у свою чергу, достатньо швидко змінюються.

Запропоновані завдання до самостійної роботи підготовлені відповідно до робочої програми та тематичного плану з курсу “Історія держави і права України”. Саме тому, рекомендується спочатку ознайомитися з програмою початкової дисципліни, яка детально розбиває теми за відповідними модулями. У завданнях відображено основний зміст навчальної дисципліни та кожна з тем містить схематичний матеріал, що сприяє систематизації знань історії держави і права України.

Головною умовою успішного оволодіння змістом дисципліни “Історія держави і права України” є систематична робота студентів. Після прослуховування навчальних лекцій, що розкривають основні проблеми історії держави і права України, студентам необхідно продовжити самостійний аналіз шляхом вивчення відповідних нормативних актів, законників, “правд”, конституцій, кодексів та інших документів, що дає можливість засвоїти їм зміст окремих інститутів права, структуру державного механізму та ін. Студенти самостійно повинні працювати над вивченням нових основних понять курсу, саме тому кожному студентові доцільно завести словник основних понять і термінів з історії держави і права України, також необхідно мати особистий конспект першоджерел. Для повного оволодіння теоретичним і нормативним матеріалом з відповідної теми необхідно також опрацьовувати додаткові матеріали з історії держави і права України, що публікуються в періодичних виданнях.

За навчальним планом вивчення “Історії держави і права України” проводиться шляхом лекційних та семінарських занять, а також самостійної роботи (аудиторної та позааудиторної) студентів. Аудиторна самостійна робота з дисципліни виконується на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача та за його завданням. Позааудиторна самостійна робота виконується студентами за завданням викладача, але без його особистої участі.

Самостійна робота проводиться з метою:

- систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь студентів;
- поглиблення і розширення теоретичних знань;
- формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову і

спеціальну літературу;

- розвитку пізнавальних можливостей і активності студентів: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості;
- формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації;
- розвитку дослідницьких умінь.

На підставі прочитаної додаткової літератури можна пропонувати студентам написати реферати на цікаві для них теми.

При потребі студенти можуть отримати консультацію викладача з тих питань, що недостатньо їм зрозумілі. З урахуванням цих запитань, результатів здачі заліку викладач готує письмові консультації для студентів, які постійно поновлює.

Методичні рекомендації спрямовані на вирішення таких головних завдань: створення умов для реалізації єдиного підходу до організації самостійної роботи студентів; сприяння формуванню у студентів навичок самостійної навчальної, науково-дослідної й практичної роботи; сприяння розвитку й поглибленню професійних, наукових і практичних інтересів студентів; сприяння формуванню професійних якостей, знань, умінь і навичок майбутніх фахівців; створення умов для гармонійного творчого розвитку особистості студента.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі програми курсу “Історія держави і права України”. Самостійна робота студентів містить у собі:

- підготовку до аудиторних занять (лекційних та практичних);
- виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійну роботу над окремими темами навчальної дисципліни відповідно до навчально-тематичного плану;
- підготовку до практичних занять та виконання завдань, передбачених робочою програмою дисципліни;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ);
- підготовку до усіх видів контрольних випробувань (підсумкових, залікових, екзаменаційних тощо);
- участь у роботі факультативів, спецсемініарів тощо;
- участь у студентських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, олімпіадах тощо;
- інші види діяльності, що ініціюються та здійснюються університетом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Організацію самостійної роботи студентів здійснює кафедра, лектор, а також самі студенти. У межах підготовки студентів до самостійної роботи над вивченням дисципліни “Історія держави і права України” з метою формування первинних навичок самостійної роботи під час першої лекції розглядається питання “Організація самостійної роботи студентів”. Організація й контроль ходу і змісту навчальної самостійної роботи та її результатів здійснюється відповідно до графіків самостійної роботи студентів.

З власної ініціативи кафедра може проводити студентські навчальні й наукові заходи (конференції, круглі столи, олімпіади, інтелектуальні ігри тощо).

Самостійна “навчальна й навчально-дослідна робота” виконується студентами під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в цій навчальній групі. Самостійна робота студентів повинна мати такі головні ознаки:

- бути виконаною особисто студентом або студентською підгрупою (командою), де кожен її член самостійно виконує свою частину колективної роботи;

- бути закінченою розробкою, де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів;

- демонструвати достатню компетентність автора в розкритті питань, що досліджуються;

- мати навчальну, наукову або практичну спрямованість і значимість;

- містити певні елементи новизни;

- самостійна письмова робота оформляється відповідно до вимог кафедри.

Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів враховує специфіку різного роду діяльності студентів і викладачів. Усі навчально-методичні та навчальні матеріали й видання щодо дисципліни повинні містити рекомендації для самостійної роботи студентів. Так, рекомендації із самостійного вивчення або повторення навчального матеріалу містять вказівки щодо терміну, обсягу, якості засвоєння матеріалу із зазначенням навчальних, наукових та навчально-методичних видань, що використовуються з цією метою, а також питання для самоконтролю, тести, контрольні запитання і завдання, приклади оформлення самостійної письмової роботи та ІНДЗ.

Слід зазначити, що види завдань для самостійної роботи, їх зміст і характер мають варіативний і диференційований характер, ураховують специфіку спеціальності та індивідуальні особливості студентів. Безумовно, основними видами самостійної роботи слід вважати практичні та тестові завдання. Проте, викладач може самостійно обирати і такі додаткові види самостійної роботи: підготовка повідомлень до виступу на семінарі, конференції; підготовка рефератів, тематичних кросвордів; підготовка до ділових (тренінгових) ігор.

До кожної теми, винесеної для самостійної роботи, запропонований перелік літератури.

Навчально-методичне забезпечення самостійної та індивідуальної роботи з дисципліни “Історія держави і права України” включає наступні базові джерела права та наукові і навчальні видання:

Результати самостійної роботи студентів оцінюються викладачем, який веде лекційні заняття з навчальної дисципліни. Контроль самостійної роботи здійснюється на консультаціях.

Результати самостійної роботи студентів можуть бути опубліковані в спеціалізованих студентських наукових виданнях, апробовані на науково-практичних студентських конференціях.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

1.1. Орієнтовний план самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, метод дослідження, періодизація та історіографія історії держави і права України	6
2	Держава і право на території Північного Причорномор'я та Приазов'я (сер. I тис. до н.е. - V ст. н. е.)	6
3	Формування державності та права у східних слов'ян. Утворення Київської Русі (VI - поч. XII ст.).	4
4	Держава і право феодальної роздробленості Русі (XII-XIV ст.)	8
5	Українські землі у складі Литви та Польщі (кінець XIV - XVI ст.)	8
6	Право на українських землях під владою Литви та Польщі (кінець XIV - XVI ст.)	8
7	Українські землі під владою Речі Посполитої II половина XVI - I пол. XVII ст.	8
8	Українська державність і право в роки визвольної війни 1648 - 1654 рр. Відродження національної держави і права України	6
9	Входження України до складу Росії та його правове оформлення	5
10	Правове становище України у складі Росії (XVIII ст.). Кодифікація права	5
11	Суспільно-політичний лад і право західноукраїнських земель (II пол. XVII - II пол. XVIII ст.)	6
12	Суспільно-політичний лад і право України у складі двох імперій – Російської і Австрійської (XIX ст.)	4
13	Суспільно-політичний лад і право Правобережної, Лівобережної та Південної України у складі Російської імперії (з поч. XX ст. до 1917 р.)	5
14	Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)	5
15	Утворення української радянської республіки. Державно-правове будівництво УРСР у 1919-1991 рр.	6
Разом		90

1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Держава і право України від до слов'янського часу (середина I тисячоліття до н.е.) і до національно-визвольної війни середини XVII ст.)

Тема 1. Предмет, метод дослідження, періодизація та історіографія історії держави і права України

Предмет, методологія курсу історії держави і права України, місце курсу в системі юридичних навчальних дисциплін.

Наукова періодизація історії держави і права України.

Наукова і навчальна література з курсу. Критика антинаукових концепцій історії держави і права України.

Тема 2. Держава і право на території Північного Причорномор'я та Приазов'я (сер. I тис. до н.е. - V ст. н. е.)

Розклад первіснообщинного ладу, загальні закономірності та особливості становлення класового суспільства на території України.

Значення археологічних даних для вивчення рівня розвитку культури на території України. Письмові пам'ятники державності і права Північного Причорномор'я.

Виникнення і розвиток Скіфської держави: суспільно-політичний лад; джерела та основні риси права.

Античні міста-держави: Ольвія, Херсонес, Пантікапей, Тіра та ін. Суспільно-політичний лад, джерела й основні риси права. Зв'язки з місцевими племенами і союзами племен.

Боспорське царство. Його суспільно-політичний лад, джерела та основні риси права.

Монархія і республіка – політичні форми перших рабовласницьких держав на території України.

Значення рабовласницьких держав Північного Причорномор'я для процесу розкладу родоплемінного устрою, виникнення державності та права у східних слов'ян.

Тема 3. Формування державності та права у східних слов'ян. Утворення Київської Русі (VI - поч. XII ст.)

Східні слов'яни, їх походження, розселення на сучасній території України. Родоплемінна організація суспільства та її розклад: родовий уклад життя людей, зародження патріархального рабства, формування феодальних відносин. Переростання родових общин у територіальні.

Східнослов'янські племена, союзи племен, племінні княжіння. Союз союзів племінних княжінь Середнього Подніпров'я під назвою "Русь" (VIII ст. н.е.).

Суперсоюз племінних княжінь під назвою "Руська земля" (поч. IX ст.) - попередник держави Київська Русь.

Вітчизняні та іноземні літературні пам'ятки східних слов'ян. Особливості

східнослов'янської державності.

Утворення і розвиток держави з центром у Києві. Формування її території. Норманська та інші теорії походження Київської Русі. Основні моменти внутрішньої і зовнішньої політики. Розвиток феодального землеволодіння і феодальної форми експлуатації. Розвиток ремесла, торгівлі і виникнення феодальних міст.

Суспільний лад. Великі київські князі. Місцеві князі. Бояри. Духовенство. Міське населення. Смерди. Закупи. Кабальні люди. Холопи.

Державний лад. Ранняфеодальна монархічна форма правління. Вищі органи влади: великий київський князь, рада при великому князі. Удільні князі. З'їзди князів (снеми). Відносини васалітету-сюзеренітету. Віче. Судові органи. Двірцево-вотчинна система управління. Військо. Церковна організація.

Джерела права Київської Русі: звичаєве право, князівське законодавство, міжкнязівські договори, постанови князівських з'їздів і вічевих зборів, договори Київської Русі з іноземними державами. Джерела церковного права: церковні статuti Володимира і Ярослава, збірки канонічного права. "Руська Правда" - пам'ятка права Київської Русі. Основні редакції "Руської Правди".

Основні риси права. Право власності, зобов'язальне право, право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів, мета і система покарань. Основні риси судочинства. Історичне значення Київської Русі.

Тема 4. Держава і право феодальної роздробленості Русі (XII-XIV ст.)

Розвиток суспільно-політичного ладу Русі на початковому етапі феодальної роздробленості. Суспільний лад. Державний лад.

Місце феодальної роздробленості у розвитку феодального способу виробництва. Зростання економічного та політичного значення місцевих феодальних центрів. Розпад Київської Русі на окремі князівства: Київське, Переяславське, Чернігово-Сіверське, Волинське, Галицьке та інші.

Боротьба східнослов'янських князівств проти татаро-монгольської навали. Золота Орда як воєнно-феодальна монархія та її відносини з південно-руськими князівствами.

Зміни в суспільно-політичному ладі південно-західних земель у період поглиблення феодальної роздробленості і боротьби Русі проти навали кочових орд та інших іноземних загарбників (XIII-XIV ст.).

Утворення і розвиток Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинська держава - спадкоємиця Київської Русі.

Суспільний лад. Князі. Боярська аристократія. Духовенство. Міські жителі. Сільське населення. Смерди. Холопи. Правове становище окремих соціальних груп.

Державний устрій. Князівська влада. Коронація князя Данила як короля. Рада бояр. Удільні князі. З'їзди князів. Віче. Військо. Заснування Галицької митрополії. Місцеве управління. Значення Галицько-Волинського князівства. Основні риси права південно-західних земель періоду феодальної роздробленості (XII – перша половина XIV ст.).

Тема 5. Українські землі у складі Литви та Польщі (кінець XIV - XVI ст.)

Подолання феодальної роздробленості і поява централізованих держав. Соціально-економічні та політичні передумови подолання феодальної роздробленості на території України. Формування української народності. Виникнення та розповсюдження назви "Україна".

Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського і Королівства Польського та зміна їх політико-правового становища.

Особливості суспільного устрою. Творення замкнених суспільних верств - станів. Феодали: магнати та шляхта. Правове оформлення зрівняння шляхти у правах з магнатами. Натуральні і грошові податки селян. Стан чорного та білого духовенства. Бояри, проміжна верства між шляхтою та селянами. Правове становище похожих та непохожих селян. Види земельної ренти. Чиншові, тяглі та службові селяни.

Тяглові селяни. Службові селяни. Розвиток феодально-кріпосницької фільваркової системи сільського господарства. Початок правового оформлення кріпацтва: встановлення панщини та втрата громадянських прав. Міське населення: заможна верхівка, середнє міщанство, міські низи (плебс). Правове становище міського населення в залежності від категорії міста (королівське, приватновласницьке, самоврядне, церковне).

Державний лад. Установлення нового адміністративно-територіального поділу. Ліквідація князівств і земель. Запровадження воєводств і повітів. Центральні і місцеві, органи влади і управління в Україні. Судові установи.

Особливості територіального устрою Галичини. Буковина у складі Молдавії і Туреччини. Закарпаття у складі Угорського королівства. Чернігово-Сіверщина у складі Великого князівства Московського.

Найвищі органи Польського королівства: король, королівська рада і сейм. Найвищі органи Великого князівства Литовського: великий князь (господар), Пани - Рада і Сейм.

Судова система на українських землях у XIV – XVI ст. Судова реформа 1564-1566 рр. у Великому Князівстві Литовському. Місцеві суди у пореформений період. Формування системи судових чиновників. Судовий процес та його форми.

Тема 6. Право на українських землях під владою Литви та Польщі (кінець XIV - XVI ст.)

Джерела права. Звичаєве право. Сеймові і королівські конституції. Конституція Казимира 1468 р. "Устава на волюки" 1557 р. Кодифікація права у Великому Князівстві Литовському. Литовські статути 1529, 1566, 1588 рр. Магдебурзьке право.

Основні риси права. Право власності. Спадкове право. Zobов'язальне право. Злочини і покарання.

Тема 7. Українські землі під владою Речі Посполитої II половина XVI - I пол. XVII ст.

Утворення держави Речі Посполитої. Люблінська унія 1569 р. Зміни в

політично-правовому становищі українських земель.

Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Витоки та причини виникнення українського козацтва. Поява перших січей. Козацтво як явище світової історії. Запорізька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Військово-політична організація Запорізької Січі. Козацька символіка. Організація реєстрового козацтва.

Роль Запорозької Січі в історії української державності. Органи козацького самоврядування. Запорозька Січ у міжнародних відносинах.

Найвищі органи Речі Посполитої: король, Великий вальний сейм - сенат і посольська ізба. Органи центрального управління: маршалки, канцлери, підскарбії, гетьмани та інші урядовці. Адміністративно-територіальний поділ: ліквідація удільних князівств і земель, запровадження воєводств, повітів і волостей; міста і села; староства. Місцеве управління. Воєводи. Старости і каштеляни. Воєводські і повітові сеймики. Системи управління містами і містечками. Магістрат - адміністративний та судовий орган міського самоврядування. Палата ради (бурмістри і радці) та палата лави (війт і лавники). Юридики. Братства церковні та братства цехові. Церква та монастирі. Бреська унія 1596. Військова організація. Судові установи.

Зародження і розвиток козацького права. "Ординація війська Запорізького" 1638 р., зміст і значення.

Змістовий модуль 2. Держава та право України від середини XVII ст. до кінця XX ст.

Тема 8. Українська державність і право в роки визвольної війни 1648 - 1654 рр. Відродження національної держави і права України

Політико-правове і соціально-економічне становище України напередодні повстання 1648 р. Причини, антикріпосницький і національно-визвольний характер народної війни. Рушійні сили війни. Державницька програма Б. Хмельницького.

Суспільний лад. Вигнання з України польських магнатів, шляхти, ієзуїтів і ксьондзів. Зміцнення становища православної шляхти і духовенства. Козацька старшина. Рядові козаки. Міські жителі та їх розшарування. Селянство.

Формування української національної держави. Територія. Новий адміністративно-територіальний поділ.

Вищі органи влади й управління. Загальновійськова козацька Рада. Рада Генеральної старшини. Гетьман. Генеральний уряд. Полковники і полкові уряди. Сотники і сотенні уряди. Курінні отамани. Городові отамани. Запорізька Січ, її внутрішня організація. Поєднання військово-адміністративної і судової влади. Магістрати і ратуші, їх структура, права та обов'язки. Козацьке військо. Суд.

Джерела права. Звичаєве право - основа права гетьманської держави. Нормативні акти гетьманської військово-адміністративної влади. Зміни в застосуванні законодавства польсько-литовського походження.

Основні риси права періоду визвольної війни 1648 - 1654 рр. історичне

значення визвольної війни українського народу.

Тема 9. Вхідження України до складу Росії та його правове оформлення

Українсько-російські зв'язки в роки визвольної війни 1648 - 1654 рр. Рішення Земських соборів у лютому 1651 р. та жовтні 1653 р. Переяславська угода 1654 р. воєнно-політичний та релігійний союз між Московською та Українською Козацькою державами. Наслідки Переяславської угоди для української держави і народу.

Тема 10. Правове становище України у складі Росії (XVIII ст.)

Поділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну Україну. Суспільний лад. Формування українського шляхетства, його злиття з російським дворянством. Поширення на Україну дії "Жалуваної грамоти дворянству" 1785 р. Духовенство і зміни у його правовому становищі. Правове становище селянства. Правове становище міського населення.

Ліквідація козацького стану. Остаточне закріплення всіх категорій українського селянства.

Автономія України. Гетьманські статті. Органи місцевого самоврядування. Загальновійськова рада. Рада генеральної старшини. Генеральний уряд. Гетьманська влада, Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і городові отамани. Збройні сили. Магістрати і ратуші. Судові органи. Церква. Особливості політичного устрою на Слобожанщині. Зміни в політичному становищі Запорізької Січі та Південної України.

Органи самодержавного управління Україною. Малоросійський приказ, I Малоросійська колегія, II Малоросійська колегія.

Наступ російського царату на права і вольності України. Ліквідація української національної державності. Запровадження військового та адміністративно-територіального устрою в Україні відповідно до загальної централізованої системи управління Російською імперією.

Соціально-економічні і політичні наслідки скасування автономії України у складі Росії.

Правова система України за умовами входження до складу Росії. Джерела права. Звичаї. Гетьманські і полковничі універсали. Рішення загальновійськової і генеральної старшинської рад. Збереження джерел права польсько-литовського походження. Конституція Пилипа Орлика (1710 р). Джерела церковного права. Кодифікація права у першій половині XVIII ст. Робота кодифікаційної комісії 1728 р. "Права за якими судився малоросійський народ" 1743 р. Кодифікація права у другій половині XVIII ст. "Суд і розправа в правах малоросійських". "Екстракт малоросійських прав" 1767 р. "Екстракт із указів, інструкцій та установ" 1786 р.

Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

Тема 11. Суспільно-політичний лад і право Західноукраїнських земель (II пол. XVII - II пол. XVIII ст.)

Політико-правове становище Галичини і Правобережжя у складі Речі

Посполитої, Закарпаття – у складі Угорщини, Північної Буковини і Криму – у складі Туреччини.

Змістовний модуль 4. Суспільно-політичний лад та право України у складі іноземних держав (XIX ст. – поч. XX ст.)

Тема 12. Суспільно-політичний лад і право України у складі двох імперій – Російської та Австрійської (I пол. XIX ст.)

Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), приєднання Криму до Росії та вплив цих подій на політико-правове становище на історичну долю України: Лівобережжя, Правобережжя і Півдня України у складі Російської імперії, Північної Буковини, Галичини і Закарпаття – у складі Австро-Угорської імперії.

1. Суспільно-політичний лад і право України у складі Росії в період після ліквідації української державності (XIX ст.)

Суспільний лад. Дворянство. Купецтво. Духовенство. Почесні громадяни. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Жителі міст.

Формування буржуазії і робітничого класу. Селянська реформа 1861 р. в Україні.

Політичний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Система самодержавних органів управління Україною. Комітет у справах Західних губерній. Генерал-губернатори. Губернатори, губернське правління, комітети, комісії. Градоначальники. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Самоврядування державних-селян. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська ластата кримінального суду. Головний суд на Лівобережжі. Магістратські та ратушні суди. Скасування судових органів місцевого походження.

Буржуазні реформи в галузі державного будівництва і особливості їх проведення в Україні. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа. Поліцейська реформа. Судова реформа 1864 р. Контрреформи 80 - 90-х рр.

Джерела і кодифікація права. Звичаї. Російське законодавство. Литовський статут у руській редакції 1811 р. Збірники магдебурзького права. Указна практика. Кодифікація права "Зібрання малоросійських прав" 1807 р. - проект цивільного кодексу. Робота кодифікаційної комісії 1826 р. "Звід місцевих законів Західних губерній" 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії магдебурзького права і Литовського статуту. Введення в дію на території України "Зводу Законів Російської імперії" у редакції 1842 р.

Специфіка використання загально-російського права в Україні.

Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

2. Галичина, Північна Буковина і Закарпаття у складі Австро-Угорської імперії

Становище окремих регіонів українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Реформи Габсбургів у західних областях України. Суспільний лад. Правове становище населення та його особливості в окремих регіонах українських земель.

Політичний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Галицька надворна канцелярія. Провінційний становий сейм. Губернатор і губернське правління. Окружні старости циркулів і дистриктів. Обмеження міського самоврядування.

Судова система. Джерела і кодифікація права. Цивільний кодекс 1797 р. Цивільно-процесуальний кодекс 1792 р., його нова редакція і введення в дію у Галичині у 1796 р. і 1807 р. Кримінальний і кримінально-процесуальний кодекси кінця XVIII - початку XIX ст.

Тема 13. Суспільно-політичний лад і право Галичини, Північної Буковини і Закарпаття (II пол. XIX ст. - поч. XX ст.)

Революція 1848 р. в Європі й зміни в політико-правовому становищі Галичини, Північної Буковини і Закарпаття.

Суспільний лад. Скасування кріпацтва у 1848 р. і зміни в суспільних відносинах. Правове становище окремих соціальних груп. Шляхта. Духовенство. Селянство.

Політичний лад. Зміни в адміністративно-територіальному устрої. Галицьке намісництво та імперський намісник. Крайове управління Буковиною на чолі з крайовим президентом. Місцеві органи управління: повітові старости, міські бургомістри, сільські війти. Жупи в Закарпатті. Дворянські збори.

Органи крайового і місцевого самоврядування. Крайові сейми Галичини і Буковини. Повітові, міські та сільські органи самоврядування. Крайові комітети, маршалки. Повітові общини. Імперський закон 1862 р. про місцеве самоврядування. Галицький крайовий закон 1866 р. про общини. Повітова рада і повітовий комітет. Реформа міського самоврядування. Статут для міста Львова. Міська рада і міський магістрат, їх компетенція і підпорядкування.

Українське представництво в парламентських установах Австро-Угорщини.

Судова реформа за імперським "Положенням про суд" 1849 р.

Джерела права. Способи кодифікації місцевого права. Цивільний кодекс Австрії 1811 р. і його застосування. Цивільний кодекс 1895 р. Торговий кодекс 1863 р. Закон про компетенцію суду 1852 р. Закон про судочинство у безспірних справах 1854 р. Цивільно-процесуальний кодекс Австрії 1895 р.

Кримінальний кодекс Австрії 1852 р. Військово-кримінальний кодекс Австрії 1855 р. Дія кодексів на території Галичини і Буковини. Кримінальний кодекс Угорщини 1879 р. та його запровадження на території Закарпаття.

Суспільно-політичний лад і право Галичини, Північної Буковини і Закарпаття на початку XX ст.

Тема 14. Суспільно-політичний лад і право правобережної, лівобережної та південної України у складі Російської імперії (з поч. XX ст. до 1917 р.)

Перша буржуазно-демократична революція 1905-1907 рр. в Україні. Поєднання революційної боротьби мас з національно-визвольним рухом. Створення українських національних партій. Загальноросійські політичні партії в Україні. Виникнення Рад робітничих депутатів.

Суспільний лад. Правові основи аграрної реформи 1906-1910 рр. та особливості її запровадження в окремих регіонах України. Правове становище дворянства, духовенства, буржуазії, почесних громадян, селянства і робітників. Його зміни за маніфестом 17 жовтня 1905 р. і законами, що прийняті на його основі.

Зміни в політичному ладі. Маніфести від 6 серпня і 17 жовтня 1905 р. Державна дума і Державна рада. Склад і діяльність депутатів від українських губерній у Державній думі Росії. Українська думська громада. Третьочервневий державний переворот і його наслідки для України. Характер Російської монархії.

Перша світова війна 1914-1918 рр. та її наслідки для України. Україна в планах учасників першої світової війни 1914-1918 рр. оголошення в українських губерніях воєнного або надзвичайного стану. Мілітаризація місцевого апарату державної влади і управління. Комісії і уповноважені особливих нарад у губернських і повітових містах. Обласні і місцеві військово-промислові комітети. Військово-польові суди.

Цивільне, адміністративне і кримінальне законодавство в період революції 1905-1907 рр., наступної реакції, а також першої світової війни 1914-1918 рр. Розвиток надзвичайного законодавства щодо охорони імперських порядків.

Тема 15. Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)

Соціально-економічне та політичне становище України напередодні Лютневої (1917 р.) революції. Перемога Лютневої революції. Ліквідація монархії. Початок створення в Україні нових політичних структур.

Тимчасовий уряд та його органи в Україні. Дія законодавства Тимчасового уряду в Україні.

1. Становлення Української Народної Республіки (УНР)

Утворення Української Центральної Ради. М. Грушевський – голова Центральної Ради. Виникнення нових політичних партій і розширення складу Центральної Ради. Обрання комітету Центральної Ради (Мала Рада). Перший універсал Центральної Ради. Утворення Генерального Секретаріату Центральної Ради.

Другий універсал Центральної Ради. "Статус Вищого управління України" від 27 липня 1917 р. "Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові" Тимчасового уряду від 17 серпня 1917р.

Третій універсал Центральної Ради від 7 (20) листопада 1917 р. Проголошення Української Народної Республіки. Зміни в Центральній Раді і Генеральному Секретаріаті. Питання території і адміністративного поділу Української Народної Республіки.

Зовнішньополітична діяльність Української Народної Республіки. Четвертий універсал Центральної Ради від 9 (22) січня 1918 р. та його зміст і

значення. Проголошення України незалежною державою. Створення нового уряду незалежної держави - Ради Міністрів Української Народної Республіки. Місцеві органи. Правоохоронні органи. Збройні сили.

Нормотворча діяльність Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату і Ради Міністрів України.

Конституція Української Народної Республіки (статут про державний устрій, права і вольності УНР) 1918 р., її зміст і значення.

2. Гетьманська держава

Хліборобський конгрес 29 квітня 1918 р. у Києві. Обрання П. Скоропадського Гетьманом України, розпуск Центральної Ради УНР. Причини падіння УНР.

"Грамота до всього українського народу" П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р. і перехід влади до гетьмана. "Закони про тимчасовий державний устрій України" від 29 квітня 1918 р., їх зміст і значення.

Державне будівництво Гетьманату. Створення і розвиток Ради Міністрів - уряду гетьманської держави. Місцеві правоохоронні органи. Будівництво збройних сил.

Зовнішня політична діяльність Гетьмана та його уряду. Право періоду гетьманської держави.

Опозиція проти гетьмана. Падіння гетьманської держави.

3. Українська Народна Республіка часів Директорії

Прихід Директорії до влади і перші кроки державного будівництва. Трудовий конгрес. Виборче право. Інструкція від 5 січня 1919 р. про норми представництва на Трудовий конгрес. Рішення Трудового конгресу "Закон про форму влади в Україні". Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Зміни в складі Директорії. Перехід влади до Головного отамана С. Петлюри. Закон про формування державного устрою та порядок законодавства в УНР від 12 листопада 1920 р.

Положення Варшавського і Ризького договорів щодо України. Падіння УНР і його причини.

4. Становлення і розвиток Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)

Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки. Збори депутатів Східної Галичини в імперському парламенті, членів Галицького та Буковинського сеймів, представників політичних партій 18 жовтня 1918 р. Створення Української Національної ради та її Статут від 18 жовтня 1918р.

Відозва Української Національної Ради від 1 листопада 1918 р. до українського народу, її зміст і значення.

Тимчасовий Основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою 13 листопада 1918 р. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

Створення уряду ЗУНР - Тимчасової Ради Міністрів. Формування

місцевого адміністративного апарату. Вибори до Української Народної Ради від 4 січня 1919р.

Є. Петрушевич – Президент ЗУНР. Підготовка до злуки ЗУНР із УНР. Універсали Директорії УНР про об'єднання з ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового Конгресу з цього питання.

Значення акту злуки УНР із ЗУНР, Падіння ЗУНР, його причини.

Тема 16. Утворення української радянської республіки. Державно-правове будівництво УРСР у 1919-1991 рр.

Становлення і розвиток Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів у 1917р. Боротьба за владу Рад у жовтні - грудні 1917 р. I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові та його рішення. Проголошення Української Радянської Республіки. Радянське державне будівництво у грудні 1917 р. - березні 1918 р. II Всеукраїнський з'їзд Рад.

Надзвичайні органи Радянської влади. Створення радянського суду. Військові сили Української Радянської Республіки. Створення основ радянського права.

III з'їзд Рад робітничих, селянських та червоно-армійських депутатів у Харкові (6-10 березня 1919 р.). Прийняття Конституції УСРР.

Становлення радянського права.

Розвиток зв'язків УСРР із РСФРР та іншими радянськими республіками.

Нова економічна політика та її законодавче оформлення в УСРР. Перебудова державного апарату у зв'язку з переходом до нової економічної політики.

Утворення СРСР. Правові основи входження УСРР до складу Союзу РСР. Конституція СРСР 1924 р. Створення в складі УСРР Молдавської АСРР (1924 р.).

Кодифікація українського радянського законодавства. Законодавство Союзу РСР та його дія в УСРР.

Конституція УРСР 1937 р. та її декларативний характер. Система органів влади і управління за Конституцією. Перебудова державного апарату.

Участь УРСР у Великій Вітчизняній війні проти фашистської Німеччини. Перебудова органів державної влади і державного управління. Найвищі органи влади і управління УРСР. Місцеві органи влади і управління. Суд і прокуратура.

Окупаційний режим в Україні. Звільнення території УРСР від тимчасової окупації. Рішення з'їзду народних комітетів у Мукачеві про возз'єднання з УРСР (26.11.1944р.). Особливості в розвитку права УРСР в роки Великої Вітчизняної війни.

Міжнародна діяльність УРСР. Українська РСР - член-засновник ООН.

Закінчення другої світової війни. Перехід до мирного будівництва. Відбудова і подальший розвиток народного господарства. Перебудова державного апарату. Розвиток законодавства.

XX з'їзд КПРС і Україна. Курс на відродження демократичних принципів державного будівництва. Демократизація організації і діяльності найвищих і

місцевих органів влади й управління. Спроби вдосконалення форм управління промисловістю, будівництвом, сільським господарством, наукою та культурою.

Ліквідація репресивних органів сталінського тоталітарного режиму. Реабілітація невинних жертв сталінізму. Непослідовність і незавершеність цього процесу.

Перебудова судової системи. Посилення прокурорського нагляду та укріплення законності.

Зміни в законодавстві. Початок нової кодифікації радянського законодавства в кінці 50-х - на початку 60-х рр.

Поступове згортання демократії. Подальша бюрократизація державного апарату. Конституція УРСР 1978 р. та її декларативний характер. Перебудова державного апарату згідно з Конституцією УРСР 1978 р.

Продовження кодифікації українського радянського законодавства. Поточне законодавство. Завершення розроблення нових кодексів УРСР на підставі основ союзного законодавства. Приведення законодавства у відповідність до Конституції УРСР 1978р.

Демократизація суспільно-політичного життя в Україні у другій половині 80-х рр. Реформа державного апарату.

Зміни в законодавстві України.

Зміни у статусі УРСР як союзної республіки у складі СРСР. Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 р.

Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.

3.1. Методи поточного та підсумкового контролю

Система оцінювання знань здобувачів вищої освіти включає поточний, проміжний та семестровий контроль знань з дисципліни. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, перевірки результатів виконання індивідуальних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти .

Проміжний контроль має на меті оцінку результатів знань здобувача вищої освіти після вивчення матеріалу з кожного змістового модуля дисципліни. Цей вид контролю проводиться у формі тестування та контрольної роботи і оцінюється відповідною сумою балів.

Здобувач вищої освіти, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного та проміжного контролю має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Результати поточного та проміжного контролю реєструються в журналі викладача. Перескладання пропущених без поважних причин робіт проміжного контролю або з метою підвищення кількості набраних балів упродовж семестру не дозволяється.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену з урахуванням результатів поточного та проміжного контролю знань, і оцінюється за національною шкалою та шкалою ECTS.

З дисципліни в кінці семестру, здобувач вищої освіти може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені. Складання екзамена є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для здобувачів вищої освіти, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо здобувач вищої освіти виконав всі види робіт протягом семестру (з мінімальними вимогами до знань) та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен. Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Білет на екзамен знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

1.4. Орієнтовний перелік питань на екзамен

1. Предмет дослідження і функції історії держави і права України
2. Методи дослідження історії держави і права України
3. Періодизація та структура курсу історія держави і права України
4. Історіографія курсу історія держави і права України. Огляд джерел та навчальної літератури
5. Держава скіфів
6. Античні міста-держави
7. Боспорське царство
8. Формування державності східних слов'ян. Утворення давньоруської держави - Київської Русі
9. Основні етапи розвитку Київської Русі.
10. Теорії походження Київської Русі.
11. Суспільний лад Київської Русі.
12. Державний лад Київської Русі.
13. Джерела права Київської Русі
14. Загальна характеристика Руської правди, її походження, джерела, списки, редакції, структура.
15. Цивільно-правові норми Руської Правди (право власності, спадкове право, зобов'язальне право).
16. Кримінально-правові норми Руської Правди (поняття та види злочинів, система покарань).
17. Процесуальні норми Руської Правди (форма судового процесу, досудові відносини сторін. Судовий розгляд справи. Система доказів за Руською

правдою. Виконання судових рішень).

18. Традиції української державності періоду феодальної роздробленості
19. Державність Русі у монголо-татарську добу
20. Виникнення та основні моменти історії Галицько-Волинського Князівства
21. Суспільний лад Галицько-Волинського Князівства
22. Державно-політичний устрій Галицько-Волинського Князівства
23. Особливості правової системи Галицько-Волинської держави
24. Захоплення українських земель Литвою та Польщею
25. Суспільний лад Литовсько-руської та Польської держави
26. Державний устрій Литовсько-руської та Польської держави
27. Джерела права Литовсько-руської та Польської держави
28. Магдебурзьке право в українських містах у XIV – I пол. XVII ст.
29. Кодифікація права. Статути Великого Князівства Литовського
30. Основні риси цивільного права за Литовськими Статутами
31. Основні риси кримінального права за Литовськими Статутами
32. Судова система в українських землях Великого князівства Литовського. Процесуальне право за Литовськими Статутами.
33. Люблінська унія 1569 р. та її наслідки для українських земель.
34. Суспільний лад на українських землях під владою Речі Посполитої.
35. Державний лад на українських землях під владою Речі Посполитої.
36. Виникнення українського козацтва, його правове становище
37. Запорозька Січ. Політичний устрій.
38. Право і судочинство Запорізької Січі.
39. Виникнення реєстрового козацтва та його державно-правовий статус у Речі Посполитій
40. Війна українського народу за визволення з-під влади Речі Посполитої
41. Формування української національної держави у 1648-1654 рр.
42. Становлення права Української держави (1648-1654 рр.)
43. Перехід України під протекторат російського царя. Стосунки України і Росії в 1648-1654 рр.
44. Правовий статус України і форма її державно-правових зв'язків з Росією за Березневими статтями 1654 р.
45. Автономія України в складі Росії у другій половині XVII ст.
46. Основні риси права у другій половині XVII ст.
47. Обмеження української державності за гетьманськими статтями другої половини XVII - початку XVIII ст.
48. Суспільний лад Гетьманщини.
49. Вищі та місцеві органи влади й управління Гетьманщини.
50. Органи влади Московської держави і Російської імперії для управління Україною.
51. Ліквідація царизмом автономії України.
52. Суспільний лад України у складі Росії (XVIII ст.)
53. Державний лад України у складі Росії (XVIII ст.)
54. Джерела права України у складі Росії (XVIII ст.)
55. Причини та наслідки перших кодифікаційних робіт у XVII - XVIII ст. на

українських землях

56. Історія створення і загальна характеристика Зводу законів «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.
57. Суспільний та державний лад західноукраїнських земель у (II пол. XVII – II пол. XVIII ст.)
58. Розвиток права в західноукраїнських землях у (II пол. XVII – II пол. XVIII ст.)
59. Суспільний та державний лад України в складі Російської імперії в XIX ст.
60. Звід законів Російської імперії редакції 1842 р., його структура, зміст та особливості дії в Україні.
61. Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.
62. Кодифікація права в Східній Галичині, Буковині та Закарпатті в складі Австро-Угорської імперії др. пол. XVIII-XIX ст.ст.
63. Суспільний лад України в складі Австрійської імперії в XIX ст.
64. Державний лад України в складі Австрійської імперії в XIX ст.
65. Право України в складі Австрійської імперії в XIX ст.
66. Суспільно-політичний лад та право Галичини, Північної Буковини та Закарпаття (II пол. XIX ст. – поч. XX ст.)
67. Буржуазні реформи II половини XIX ст. в Росії та їх впровадження в Україні. Селянська реформа 1861 р. в Україні
68. Буржуазні реформи II половини XIX ст. в Росії та їх впровадження в Україні. Судова реформа 1864 р. Характеристика реформи за Судовими статутами.
69. Буржуазні реформи II половини XIX ст. в Росії та їх впровадження в Україні. Земська реформа 1864 р. Основні положення.
70. Буржуазні реформи II половини XIX ст. в Росії та їх впровадження в Україні. Міська реформа 1870 р. Основні положення.
71. Суспільний лад Правобережної, Лівобережної та Південної України у складі Російської імперії з поч. XX ст. до 1917 р.
72. Державний лад Правобережної, Лівобережної та Південної України у складі Російської імперії з поч. XX ст. до 1917 р.
73. Розвиток права Правобережної, Лівобережної та Південної України у складі Російської імперії з поч. XX ст. до 1917 р.
74. Утворення та діяльність Центральної Ради
75. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського
76. Директорія УНР
77. Проголошення ЗУНР
78. Державний лад УСРР у 1919-1920 рр.
79. Судова система та інші правоохоронні й репресивні органи УСРР у 1919-1920 рр.
80. Формування основ соціалістичного права УСРР у 1919-1920 рр.
81. Нова економічна політика в Україні

82. Державний лад України в період НЕПу та утворення і розвиток СРСР (1921-1929 рр.)
83. Судова система та інші правоохоронні органи України в період НЕПу та утворення і розвиток СРСР (1921-1929 рр.)
84. Правова система України в період НЕПу та утворення і розвиток СРСР (1921-1929 рр.)
85. Цивільний кодекс УСРР 1922 р.
86. Земельний кодекс УСРР 1922 р.
87. Кодекс законів про працю УСРР 1922 р.
88. Кримінальний кодекс УСРР 1922р.
89. Правове оформлення, зміст та наслідки колективізації та індустріалізації.
90. Державний лад України в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.).
91. Правоохоронні органи України в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.).
92. Правова система України в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.).
93. Державний лад України у повоєнні роки та у період десталінізації.
94. Правоохоронні органи України у повоєнні роки та у період десталінізації.
95. Правова система України у повоєнні роки та у період десталінізації.
96. Державний лад України в період сповільнення темпів розвитку і застою (середина 60-х рр. – I пол. 80-х рр.).
97. Конституційне законодавство України в період сповільнення темпів розвитку і застою (середина 60-х рр. – I пол. 80-х рр.).
98. Основні риси розвитку окремих галузей законодавства України в період сповільнення темпів розвитку і застою (середина 60-х рр. – I пол. 80-х рр.).
99. Державний лад України в період перебудови (1985-1991 рр.).
100. Правова система України в період перебудови (1985-1991 рр.).
101. Прийняття Декларації про державний суверенітет України (1990 р.).
102. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.).
Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р.

1.5. Література основна до всього курсу

1. Brackman J. The Secret File of Joseph Stalin: A Hidden Life. L., 2001.
2. Fitzpatrick Sh. Everyday Stalinism: Ordinary Lives in Extraordinary Times, Soviet Russia in the 1930s. Oxford, 2001.
3. Stalinism. New Directions / Ed. Sh. Fitzpatrick. L., 2000.
4. Антологія української юридичної думки. В 6 томах. Історія держави і права України. Т.2: Історія держави і права України: Руська правда. / за заг.ред. Ю.С.Шемшученка. К.: Видавничий дім «Юридична книга». 2002. 592 с.
5. Антологія української юридичної думки. В 6 томах. Історія держави і права України. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / за заг.ред. Ю.С.Шемшученка. К.: Видавничий дім «Юридична книга». 2003. 584 с.
6. Бойко І. Держава і право Гетьманщини. Навч. посібник.- Львів, 2000.
7. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів – Хуст, 2004. 414

с.

8. Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. К., 2001. 200 с.
9. Іванов В.М. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2007. 728 с.
10. Історія держави і права України / Г.І. Трофанчук. К.:Юрінком Інтер, 2011. 384 с.
11. Історія держави і права України. Курс лекцій / за ред. В.М. Щербатюка. К.: Видавництво «Фенікс», 2018. 496 с.
12. Історія держави і права України. Підручник/ за ред. Гончаренко В.Д. К.: Право, 2013. 704 с.
13. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2001. 320 с.
14. Музыченко П.П. История государства и права Украины. К.: Знання, 2008. 588 с.
15. Переяславська рада: історичне значення та політичні наслідки. К.: Просвіта, 2003.
16. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. К., 2006. 560 с.
17. Сергійчук В. І. Переяславська рада як трагедія України і програш Європи. К., 2004. 120 с.
18. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917 – 1921 роки з аналізом сьогодення. Львів, 2002. 704 с.
19. Сергійчук В. Українські державники: Дмитро Вишневецький.- К., 2003.
20. Сергійчук В. Українські державники: Симон Петлюра.- К., 2004.
21. Терлюк І. Історія держави і права України. – К.: Кондор, 2018. 772 с.
22. Тищик Б.Й., Бойко І.Й. Історія держави і права України. К.: Ін ЮРЕ, 2015. 808 с.
23. Українське козацтво. Мала енциклопедія. – К. – Запоріжжя, 2002. – 568 с.
24. Чайковський А.С Історія держави і права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2004.
25. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської Ради-2 до Андрусівської угоди (1659 – 1667 рр.). – К.: Основи, 2003. – 644 с.
26. Ярмиш О. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Харків, 2001.

2.2. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Тема 1. Предмет, метод дослідження, періодизація та історіографія історії держави і права України

1. Теорії суспільно-економічних формацій, цивілізаційна та соціальної модернізації і можливості їх використання у вивченні історії держави і права України
2. Становлення науки ІДПУ у II половині XIX – на початку XXI ст.
3. Виховання патріотизму на історичних постатях і прикладах з історії українського народу.

Інформаційні джерела

1. Бабий Б.М. Очерк развития правовых исследований в Украинской ССР. 1918-1984 гг. - К., 1984.
2. Дорошенко Д.О. Огляд української історіографії. (Державна школа: історія, політологія, право). - К., 1996.
3. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. — К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 5-9.
4. Коваленко ЛА. Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції. — К., 1983.
5. Костицький М.В. Методологія пізнання української історико-правової дійсності // Вісн. Львів, ун-ту. — Сер. юрид. — Л., 1993. — Вип. 30.
6. Кульчицький С. Проблеми періодизації вітчизняної історії // Історія України. - 1998. - № 36.
7. Марченко М.І. Українська історіографія (з давніх часів до середини XIXст.). - К., 1959.
8. Оборотов Ю.М. Герменевтичний метод у правознавстві // Вісн. Одес. ін-ту внутр. справ. — 2000. — № 1.
9. Патріотичне виховання на прикладах героїчного минулого українського народу: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю визволення України від фашистських загарбників. Одеса, 16 жовтня 1999 р. — О., 2000.
10. Усенко І.Б., Музика І.Б. Історія держави і права України: методичні матеріали і рекомендації. — К., 1998.

Тема 2. Держава і право на території Північного Причорномор'я та Приазов'я (сер. I тис. до н.е. – V ст. н.е.)

1. Правотворчий процес грецьких міст-держав Північного Причорномор'я.
2. Традиції римського права в античних полісах Північного Причорномор'я.
3. Державні надбання кіммерійців.
4. Досвід державного будівництва сарматів.
5. Державні традиції таврів.
6. Протодержави епохи Великого переселення народів.

Інформаційні джерела

1. Агбунов М. В. Путешествие в загадочную Скифию. – М., 1989.
2. Білецький А. О. Геродот про скіфів і Скіфію // Археологія. – 1991. – № 1.
3. Блаватский В. Д. Пантикапей: Очерки истории столицы Боспора. – М., 1964.
4. Бочарніков Д. І. Права людини у додержавну та ранньодержавну добу історії України //

- Право України. – 1997. – № 3.
5. Василенко Г. К. Велика Скіфія. – К., 1991.
  6. Виноградов Ю. Г. Политическая история Ольвийского полиса VII-I вв. до н.э. – М.: Наука, 1989.
  7. Воронов В.А. Боспор Киммерийский. – М., 1983.
  8. Высотская Т. И. Скифские городища. – Симферополь, 1975.
  9. Гавриленко О. А. Елевтерія та автономія античних держав Північного Причорномор'я у римський період// Історико-правові проблеми автономізму та федералізму. – Сімферополь, 2004. – С. 35–42.
  10. Гайдукевич В. Ф. Боспорское царство. – М. –Л.: АН СССР, 1949.
  11. Гайдукевич В. Ф. История античных государств Северного Причерноморья. – М.; Л., 1965.
  12. Гарчев П. І. Первісне суспільство і початок державотворення на території України (до розгрому Скіфського царства). – Сімферополь: Доля, 2001.
  13. Геродот з Галікарнасу. Скіфія: Найдавніший опис України з V століття перед Христом. – К.: Довіра, 1992.
  14. Давня історія України. – К., 1994. – Т. 1.
  15. Ельницький М. А. Скифия евразийских степей. – Новосибирск, 1977.
  16. Здоров А. Про дату хозарського завоювання слов'ян Подніпров'я // Київська старовина. – 2003. – № 4. – С. 13–17.
  17. Зубарь В. М. Херсонес Таврический в античную эпоху (экономика и социальные отношения). – К., 1993.
  18. Ильинская В. А., Тереножкин А. Й. Скифия VII-IV вв. до н. э – К., 1983.
  19. История государства и права УССР: В 3-х т. – М., 1987. – Т.1. – С.29-51.
  20. Історія України: Нове бачення: Т. 1. – К.: Наукова думка, 1998.
  21. Кадеєв В. І. Про державний лад Херсонеса у перших століттях нашої ери // Український історичний журнал. – 1971. – № 9.
  22. Крижицький С. Д., Зубар В. М., Русяєва А. С. Античні держави Північного Причорномор'я. – К., 1998.
  23. Кругликова И. Т. Сельское хозяйство Боспора. – М., 1975.
  24. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України. – К., 2008.
  25. Мозолевський Б. Скіфський степ. – К.: Наукова думка, 1983.
  26. Мурзин В. Ю. Происхождение скифов: Основные этапы формирования скифского этноса. – К., 1990.
  27. Нейхардт А. А. Скифский рассказ Геродота в отечественной Историографии. – Ленинград, 1982.
  28. Павленко Ю. В. Раннеклассовое общество: Генезис и пути развития. – К.: Наукова думка, 1989.
  29. Полин С. В. От Скифии к Сарматии. – К., 1992.
  30. Рыбаков Б. А. Геродотова скифия. – М., 1979.
  31. Середа С. Кіммерійці. Скіфи. Сармати // Наука і суспільство. – 1993. – № 5–6.
  32. Сиротенко В. Т. История международных отношений в Европе (IV-V вв.). – Пермь, 1975.
  33. Смирнов К. Ф. Савроматы. – М., 1964.
  34. Тереножкин А. И. Киммерийцы. – К.: Наукова думка, 1976.
  35. Україна і світ: Історія господарства, від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. – К., 1994.
  36. Хазанов А. М. Социальная история скифов: Основные проблемы развития древних кочевников Евразийских степей. – М., 1975.
  37. Херсонес Таврический. – Симферополь, 1985.
  38. Шилов Ю. О. Джерела витоків української етнокультури IX тис до н.е. – II тис. н.е. – К., 2002.

**Тема 3. Формування державності та права у східних слов'ян.
Утворення Київської Русі (VI – поч. XII ст.)
Руська Правда – пам'ятка права Київської Русі**

1. Охарактеризуйте фактори, що впливали на формування держави на території України
2. Прийняття християнства і його вплив на державний і суспільний устрій Київської держави
3. Становлення і розвиток інституту смертної кари на Русі
4. Ганебні та тілесні покарання в історії руського права
5. Поняття про злочин і покарання в давньоруському праві
6. Становлення руського процесуального права
7. Сімейне і спадкове право в Київській Русі (IX - XII ст.)
8. Церковні статuti як джерело права Київської Русі
9. Інститут княжої влади в Древній Русі
10. Адміністративні реформи в Стародавній Русі
11. Вічовий устрій в Стародавній Русі
12. Інститут зобов'язань в руському праві XI-XIII ст.
13. Інститути цивільного права в «Руській правді»

Інформаційні джерела

1. Балущок В. Г. Полюддя: Прагматична дія і ритуал // Український історичний журнал. – 1994. – № 1.
2. Білецький Л. "Руська правда" й історія її тексту / За ред. К. Книша. – Вінніпег, 1993.
3. Бочарников Д. М. Грушевський про історію створення та кримінальне право "Руської правди" // Право України. – 1996. – № 11.
4. Брайчевський М. Київська Русь: Конспект історії України: Нова концепція // Старожитності. – 1991. – № 6.
5. Брайчевський М. Ю. Біля джерел слов'янської державності. – К., 1971.
6. Брайчевський М. Ю. Походження Русі. – К., 1968.
7. Вітман К.Н., Дудченко В.В. Деякі питання формування права та законодавства в Київській Русі // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць. – О., 1998.
8. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995.
9. Воробейкова Т.У. Древнерусское государство и право. – К., 1982.
10. Гейман В.Г. Суд и право в Киевской Руси // Культура Древней Руси. – М.; Л., 1951. – Т. 2.
11. Горський А. А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі // Український історичний журнал. – 1994. – № 1.
12. Греков Б. Д. Киевская Русь. – М., 1956.
13. Дубровіна А. Б. Государственный строй Киевской Руси // Советское государство и право. – 1982. – №6.
14. Ермолаев И.П., Камафутдинова Р.Г. Правда Русская. – Казань, 1973.
15. Законодательство Древней Руси. – М., 1984.

16. Іванченко Р. Історія без міфів: бесіди з історії української державності. – К., 1996.
17. Історія держави і права України. – У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – К.: Ін Юре, 2000. – Т. 1.
18. Київська Русь: від демократії союзу племен до федерації // Нова політика. – 1997. – № 1.
19. Козюба В. К. «Двір» в історико-юридичних пам'ятках Давньої Русі // Український історичний журнал (УІЖ). - 2003. - № 1. - С 36 - 49.
20. Котляр М. Ф. Давньоруська держава кінця XI-XII ст. (Від усобиць до стабілізації) // Український історичний журнал. - 1997. – № 2.
21. Кудін С. Поняття злочину в кримінальному праві Київської Русі // Право України. - 2000. - № 7. - С. 101.
22. Кудін С. Поняття кримінального штрафу за "Руською правдою" та Литовським статутом // Право України. – 2000. – № 11. – С. 141.
23. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – К.: Атіка, 2001. – С. 22–28.
24. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Княжа доба. – Прага, 1923.
25. Мавродин В.В. Древняя Русь. – Л., 1946.
26. Макарчук С. А. Український етнос: Виникнення та історичний розвиток. – К., 1992.
27. Момотов В. В. Формирование русского средневекового права в IX -XIV вв.: Монография. – М.: ИКД "ЗЕРЦАЛО-М", 2003.
28. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. – С. 62–69.
29. Музиченко П., Єрошкін С., Нагуш О. Суд і процес у Київській Русі. – Одеса, 1995.
30. Насонов А. Н. "Русская земля" и образование территории древнерусского государства. – М., 1951.
31. Насонов А. Я. К вопросу об образовании древнерусской государственной территории // Вопросы истории. – 1954. – № 12.
32. Писаренко Ю. Першопочатки Києва: наукові уявлення та народна традиція // Київська старовина. – 2002. – № 2.
33. Повесть временных лет: В 2-х ч. – М., 1950.
34. Правовий звичай як джерело українського права IX -XIX ст. За ред. І.Б. Усенка. - К., 2006.
35. Ричка В. М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі // Український історичний журнал (УІЖ).-1992.- № 1.- С 131-142; № 2. – С. 131–141.
36. Рогов В. А. Государственный строй Древней Руси. – М.,1984.
37. Рогожин А., Сташис В. Ярослав Мудрий – видатний державний діяч // Право України. – 1996. – № 4.
38. Российское законодательство X – XX вв. В 9 т. - Т. 1. Законодательство Древней Руси. - М.: Юрид. лит., 1984.
39. Свердлов М.Б. От закона русского к "Русской Правде". – М., 1988.
40. Смолій В.А., Гуржій О.І. Становлення української державності // Український історичний журнал. – 1990. – № 10.

41. Терлюк І.Л. Становлення та джерела руського права // Вісн. Львів, ін-ту внутр. справ. – 1999. – Вип." 9.
42. Тихомиров М.Н. Исследование о Русской Правде. – М., 1941.
43. Толочко П.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология.- К.. Наукова думка. 1992 – С. 13-54.
44. Толочко П. П. Про походження поземельної форми данини на Русі в IX–X ст. // Український історичний журнал. – 1986. – № 8.
45. Толочко П. П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории. – К., 1987.
46. Толочко П.П. Киевская Русь. – К.,1996.
47. Федоренко Т. Вплив християнського світогляду на правосвідомість та правову культуру Київської Русі // Право України. - 2001. -№ 8.
48. Фроянов И. Я. Киевская Русь. – Л., 1980.
49. Хачатуров Р.Л. Мирные договоры Руси с Византией. – М., 1988.
50. Хачатуров Р.Л. Некоторые методологические и теоретические вопросы становления древнерусского права. – Иркутск, 1974.
51. Хачатуров Р.Л. Отказ от смертной казни в праве древней Руси // Смертная казнь: за и против. – М., 1989.
52. Хачатуров Р.Л. Становление права (на материале Киевской Руси). - Тбилиси, 1988.
53. Хрестоматія з історії держави і права України / За ред. В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2003 (далі: Хрестоматія).
54. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. – К., 1997. – Т.1.
55. Черниловский З.М. Русская Правда в свете славянских судебных книг // Древняя Русь: проблемы права и правовой идеологии. – М., 1984.
56. Черепнин Л.В. Общественно-политические отношения в Древней Руси и "Русская правда" // Древнерусское государство и его международное значение. – М., 1965.
57. Шекера І. М. Київська Русь XI ст. у міжнародних відносинах. – К., 1967.
58. Шапов Я.Н. Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв. – М., 1978.
59. Шапов Я.Н. Княжеские уставы и церковь в Древней Руси XI–XIV вв. – М., 1979.
60. Юшков С.В. «Русская правда» Происхождение, источники, её значение. – М., 1950.
61. Юшков С.В. Общественно-политический строй и право Киевского государства. – М., 1949.
62. Юшков С.В. Русская Правда. – М., 1950.
63. Яценко Б. Й. Розвиток державного устрою України-Русі XII ст. // Український історичний журнал. – 1997. – № 3.

Тема 4. Держава і право періоду феодальної роздробленості Русі (поч. XII – XIV ст.).

1. Особливості державного і суспільного ладу Володимиро-Суздальського і Галицько-Волинського князівств: порівняльна характеристика.
2. Монголо-татарське ярмо та його вплив на державність і правову систему Русі
3. Право Золотої Орди
4. Державницька діяльність Ярослава Осмомисла

Інформаційні джерела

1. Брайчевський М. Феодальна роздробленість. Конспект історії України. Нова концепція // Старожитності. - 1991. - Ч. 6.
2. Войтович Л.В. Удільні князівства Рюриковичів та Гедиміновичів. - Л., 1996.
3. Грушевський М. Історія України-Руси. - К., 1992. - Т. 2, 3.
4. Долматова Н.І. Юридичні договори як джерела права Галицько-Волинського князівства // Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наук, праць. - Л., 2001.
5. Ефименко А.Л. История украинского народа. - К., 1990.
6. Зайцев О.Л. До питання про формування території давньоруських князівств у XII ст. // Укр. іст. журн. - 1974. - № 5.
7. Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - С. 78-92.
8. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 115-120.
9. Костомаров Н.И. Князь Данило Галицкий. - К., 1990.
10. Котляр М. Військова справа у Галицько-Волинській Русі XII-XIII ст. // Жовтень. - 1984. - № 1.
11. Котляр Н.Ф. Даниил Галицкий. - К., 1979.
12. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси X-XIII вв. - К., 1985.
13. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1999.
14. Кульчицький В., Тищик Б. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2001. - С. 29-37.
15. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199-1349 рр.). – Моногр. – Львів, 2005.
16. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 72-99.
17. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волинской Руси. - М., 1950.
18. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. - М., 1982.
19. Софроненко К.А. Общественно-политический строй Галицко-Волинской Руси XI-XIII вв. - М., 1955.
20. Толочко П.П. Історичні портрети. - К., 1990.
21. Толочко П.П. Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII-XIII вв. - К., 1980.
22. Усаевич Я.Д. Галицько-Волинська держава // Історія України: нове бачення: У 2 т. / За ред. В.А. Смолія. - К., 1995. - Т. 1.

Тема 5. Українські землі під владою Литви, Польщі (XIV – XVI ст.)

1. Міжнародно-правові підстави входження українських земель до складу Литви та Польщі
2. Колонізація українських земель
3. Кревська унія та її наслідки
4. Люблінська унія та її наслідки
5. Правове та соціальне становище військовослужилих людей у Речі Посполитій
6. Утворення братств в українських містах та їх юридичний статус

Інформаційні джерела

1. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. — М., 1980.
2. Віснер Г. Найясніша Річ Посполита // Хроніка-2000. — 1998. — Вип. 23.
3. Гуслистий К. Нариси з історії України. — Вип. 2: Україна під Литовським пануванням і загарбання її Польщею (з XII — до 1569 р.) — К., 1939.
4. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. — К.: Ін Юре, 2000. — Т. 1. — С. 128—201.
5. Коялович М. Литовская церковная уния. — СПб., 1859. — Т. 1.
6. Крикун М.Г. Поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях // Пробл. слов'янознавства. — 1990. — Вип. 42.
7. Кулиш П. Польская колонизация Юго-Западной Руси // Вестник Европы. - СПб., 1874. - Т. 2.
8. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 38-69.
9. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 144-175.
10. Окснюк И.Ф. Уния. Исторический очерк. - К., 1990.
11. Пасічник М.С. Політичні унії між Польщею і Литвою в історичній долі українського народу // Вісн. Львів, ун-ту. - Сер. істор. - Л., 1992. - Вип. 28.
12. Тищик БЛ., Вівчаренко О.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Литовської держави та Речі Посполитої. - Івано-Франківськ, 1990.
13. Яковенко Н. Українська шляхта. - К., 1993.

Тема 6. Право на українських землях під владою Литви, Польщі (XIV – XVI ст.)

1. Особливості права Великого князівства Литовського
2. Загальна характеристика правового укладу на українських землях, що входили до складу ВКЛ та Польського Королівства
3. «Устава на волоки» 1557 р. – кодекс земельного права XVI ст.
4. Артикули Генріха Валуа 1572 р. (права і привілеї шляхти та обов'язки селян)
7. Магдебурзьке право та його особливості в Україні

8. Литовські статuti як джерело і пам'ятка права
9. Судебник Казимира Ягайловича.

Інформаційні джерела

1. Андриулис В. Некоторые процессуальные особенности судебной защиты феодального движимого имущества по Литовскому Статуту 1529 года // Первый Литовский Статут 1529 года: Материалы республиканской научной конференции посвященной 450-летию Первого Статута. - Вильнюс, 1982. - С. 55-58.
2. Бардах Ю. Литовские Статуты - памятники права периода Возрождения // Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в. - М., 1976. - С. 71-93.
3. Бершадский С А. О наследовании по Литовскому Статуту. - СПб., 1893.
4. Борисенок С. Звичаєве право Литовсько-руської держави на початку XVI ст. // Праці Комісії для виучування звичаєвого права України. - К., 1928. - Вип. 3. - С. 80-98.
5. Борисенок С. Списки Литовського Статуту 1529 р. // Праці Комісії для виучування історії західньо-руського та українського права. - К., 1929. - Вип. 6. - С. 35-109.
6. Валиконите И., Яксебогайте И. Выкуп за женщину по Литовскому Статуту // Третий Литовский Статут 1588 года: Материалы Республиканской научной конференции посвященной 400-летию Третьего Статута. - Вильнюс, 1989. - С. 85-95.
7. Валиконите Й. I Литовский Статут - один из важнейших источников истории положения женщин в Великом княжестве Литовском // Первый Литовский Статут 1529 года: Материалы республиканской научной конференции посвященной 450-летию Первого Статута. - Вильнюс, 1982. - С. 38-46.
8. Владимирский-Буданов М.Ф. Очерки из истории литовско-русского права. - К., 1889. - Т. 1.
9. Грушевський М. Історія України-Русі: В 10 т., 11 кн. - К., 1994. - Т. 5.
10. Гуслистий К. Нариси з історії України. - Вип. 2: Україна під Литовським пануванням і загарбання її Польщею (з XII - до 1569 р.) - К., 1939.
11. Данилович И. Взгляд на литовское законодательство и Литовские Статуты // Юридические записки, издаваемые П. Редкиным. - М., 1841. - Т. 1.
12. Демченко Г.В. Наказание по Литовскому Статуту в его трёх редакциях (1529, 1566 и 1588 гг.). Исследование Г.В. Демченка. - К., 1894 - Ч. 1.
13. Добров О. Право необхідного спадкування за Литовським Статутом // Праці Комісії для виучування історії західньо-руського та українського права. - К., 1925. - Вип. 1. - С. 82-89.
14. Довнар-Запольский М. Акты Литовско-Русского государства. - М., 1897. - Т. 2.
15. Єфименко А.Л. История украинского народа. - К., 1990.
16. Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - С. 118-126.
17. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 187-201.
18. Історія українського права / За ред. О. О. Шевченка. - К., 2001.
19. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 65-69.
20. Лазутка С., Гудавичюс Э. Первый Литовский Статут. - Т. 1. - Ч. 2. - Вильнюс, 1985.
21. Лазутка С.А. I Литовский Статут - феодальный кодекс Великого княжества Литовского. - Вильнюс, 1973.
22. Леонтович Ф.И. Русская Правда и Литовский Статут // Университ. известия. - К., 1865. - № 2-4.
23. Леонтович Ф.Л. Русская Правда и Литовский Статут, в видах настоятельной необходимости включить литовское законодательство в круг истории русского права. - К., 1865.
24. Леонтович ФЛ. Спорные вопросы русско-литовского права. - СПб., 1893.

25. Ливанцев К. Е. Сословно-представительская монархия в Польше, ее сущность и особенности (II пол. XIV - конец XVI вв.). - М., 1968.
26. Любавский М.К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. - М., 1915.
27. Максимейко НА. Источники уголовных законов Литовского Статута // Университ. известия. - К., 1894. - № 12. - С. 151-181.
28. Максимейко НА. Источники: Русская Правда и литовско-русское право. - К., 1904.
29. Малиновский И. Учение о преступлении по Литовскому Статуту. - К., 1894.
30. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 129-141.
31. Музиченко П. Гуманістичні витoki джерел українського права литовсько-руської доби // Українське національне відродження: проблеми, прогнози, державна політика: Зб. наук, праць. - О., 1995. - С. 139-141.
32. Музиченко П.П. Еволюція прав української шляхти у Великому князівстві Литовському // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць. - О., 2001. - Вип. 12. - С. 526-533
33. Музиченко П.П. Конституційні норми в джерелах права на українських землях у XVI ст. // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Жовтень 2000 р. - О., 2001. - С. 145-150.
34. Музиченко П.П. Правова система Литовсько-Руської держави // Проблеми педагогіки вищої медичної освіти в вузах України: Зб. наук, праць. - О., 1995. - С. 145-154.
35. Музиченко П.П. Регулювання права власності та судовий захист майна в українських землях у першій половині XVI ст. // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць. - О., 1997. - Вип. 4. - С. 77-82.
36. Музиченко П.П. Рецепція римського права правовою політикою Великого князівства Литовського у XVI ст. // Актуальні проблеми політики: Зб. наук, праць. - О., 1999. - Вип. 5. - С. 255-259.
37. Музиченко П.П. Статути Великого князівства Литовського в українській історіографії (1924-1994) // Актуальные проблемы государства и права: Сб. науч. трудов. - О., 1995. - Вип. 2. - С. 142-150.
38. Музиченко П.П. Формування правової доктрини на українських землях у XVI ст. // Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наук, праць. - Л., 2001. - С. 156-160.
39. Музыченко П.П. К истории создания литовских статутков // Пробл. правоведения. - 1989. - № 50. - С. 31-36.
40. Пашуто В.Т. Образование Литовского государства. - М., 1959.
41. Старостина И.П. Некоторые особенности развития права восточнославянских земель в Великом княжестве Литовском // Россия, Польша и Причерноморье в XV-XVIII вв. - М., 1979.
42. Статут Великого княжества Литовского 1529 года / Под ред. К.И. Яблонского. - Минск, 1960.
43. Суд і судочинство на українських землях у XIV-XVI ст. / За заг. ред. проф. П. Музиченка. - О., 2000.
44. Судебник Казимира (1468 год). - Вильнюс, 1967.
45. Терлюк І.Л. Литовські Статути та їх застосування в Україні. - Л., 1999.
46. Тищик Б. Й., Вівчаренко Б. А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави. - Львів, 1996.
47. Ткач А.Л. Історія кодифікації дореволюційного права України. - К., 1968.
48. Товстопіс М. Суть застави за литовським Статутом // Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права. - К., 1926. - Вип. 6. - С. 111-158.
49. Хрестоматія з історії держави і права України. - К., 1997. - Т. 1.

50. Чарнецкий Ф. История Литовского Статута // Университ. известия. - К., 1867. - №1.
51. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права. - Мюнхен, 1947. - Ч. II.
52. Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. - К., 1987.
53. Юхо .И.А. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. - Минск, 1978.
54. Яковкин И.И. Законодательные акты Великого княжества Литовского. - Л., 1936.

Тема7. Українські землі під владою Речі Посполитої (II пол. XVI – I пол. XVII ст.)

1. Запорозька Січ в історії українського державотворення
2. Джерела формування Запорізької Січі.
3. Основні ланки судової системи Запорізької Січі.
4. Охарактеризуйте основні риси козацького звичаєвого права.
5. Мета створення реєстрового козацтва та його функції.
6. Правове та соціальне становище військовослужилих людей у Речі Посполитій.
7. Вплив «Генріхових артикулів» на еволюцію державного ладу Речі Посполитої.
8. Берестейська церковна унія 1596 р. та її значення для українського народно-визвольного руху.
9. Дія Литовського Статуту 1588 р. на українських землях

Інформаційні джерела

14. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. - К., 1991.
15. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. - К., 1991.
16. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. - М., 1980.
17. Величко С. Сказание о войне казацкой з поляками. - Т. 1. - К., 1926.
18. Винар Л. Огляд історичної літератури про початки української козаччини // Укр. історик. - 1965. - № 1-4.
19. Винар Л. Початки українського реєстрового козацтва // Укр. історик. - 1964. - № 2-3.
20. Віснер Г. Найясніша Річ Посполита // Хроніка-2000. - 1998. - Вип. 23.
21. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. - К., 1994.
22. Грушевський М. Історія України-Руси: В 10 т., 11 кн. - К., 1995. - Т. 7.
23. Дорошенко Д. Нариси історії України. - Л., 1991.
24. Ефименко А.Л. История украинского народа. - К., 1990.
25. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 128-201.
26. История государства и права УССР: В 3-х т. – К.,1987. – Т.1.
27. Коялович М. Литовская церковная уния. - СПб., 1859. - Т. 1.
28. Крикун М.Г. Поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях // Пробл. слов'янознавства. - 1990. - Вип. 42.

29. Кулиш П. Польская колонизация Юго-Западной Руси // Вестник Европы. - СПб., 1874. - Т. 2.
30. Кульчицький В.С. Третій Литовський Статут на Україні // Український календар. - Варшава, 1978.
31. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 38-69.
32. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 144-175.
33. Музиченко П.П., Долматова Н.І. Козацтво - важливий чинник української державності // Актуальные проблемы государства и права: Сб. науч. трудов. - О., 1995. - Вып. 2.
34. Музыченко П.П. Третий Литовский статут: исторические корни // Юрид. вестник. - 1994. - № 1. - С. 113-119.
35. Пасічник М.С. Політичні унії між Польщею і Литвою в історичній долі українського народу // Вісн. Львів, ун-ту. - Сер. істор. - Л., 1992. - Вип. 28.
36. Плохий С. Папство на Україні. - К., 1989.
37. Полонська-Василенко Н. Історія України. До середини XVII століття. - К., 1995.
38. Рибчин І. Динаміка українського козацтва. - Мюнхен, 1970.
39. Сергієнко Г. Біля витоків українського козацтва й Запорозької Січі // Укр. іст. журн. - 1992. - № 12.
40. Сергійчук В.І. Іменем війська Запорозького. - К., 1991.
41. Смолій В. Запорізька Січ. Виникнення, тенденції розвитку, ліквідація // Наука і суспільство. - 1988. - № 4.
42. Тищик БЛ., Вівчаренко О.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Литовської держави та Речі Посполитої. - Івано-Франківськ, 1990.
43. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Ін Юре, 1997. - Т. 1.
44. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. - К., 1960.
45. Щербак В.О. Джерела формування українського козацтва // Укр. іст. журн. - 1994. - № 2-3.
46. Юхо И А, Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. - Минск, 1978.
47. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т, - Л., 1990. - Т. 1.
48. Яковенко Н. Українська шляхта. - К., 1993.
49. Яковенко Н. Здобутки та втрати Люблінської унії // Київська старовина. - 1993. - №3. - С.77-85.

**Тема 8. Українська державність і право
у роки Визвольної війни 1648-1654 рр.
Відродження національної держави і права**

1. Міжнародні стосунки періоду Національно-визвольної війни
2. Перелічіть основні джерела права Гетьманщини, охарактеризуйте їх.
3. Які положення Березневих статей Б.Хмельницького 1654 року обмежували автономію Української гетьманської держави?
4. Органи Російської імперії створені у XVII ст. для управління Лівобережною Україною.

Інформаційні джерела

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. - К., 1991.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. - К., 1991.
3. Апанович О.М. Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. - К., 1994.
4. Батюк В.С. Українська державність напередодні та в роки Визвольної війни 1648-1654 рр. у працях дослідників із західної діаспори // УІЖ. – 1993. - № 1. – С. 76-80.
5. Бжеський Р. Переяславська умова в планах Б. Хмельницького та "Переяславська легенда". - Л., 1998.
6. Борисенко В. Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством // Історія України. - 1998. - № 11.
7. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. - К., 1994.
8. Горобець В.Н. Московська політика Б. Хмельницького: дипломатична риторика та політична практика//Укр.іст.журн. - 1995. - № 4.
9. Грозовський І. Право власності на землю в Запорозькій Січі // Право України. – 1997. - №8. – С.62-63.
10. Грушевський М. Історія України-Руси: В 10 т. 11 кн. - К., 1996. - Т. 9.
11. Гуржій О. Про особливості україно-російських взаємовідносин у середині XVII ст. (1654-1657 рр.) // Укр. іст. журн. - 1992. - № 10-11.
12. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). - Х.: Право, 2005.
13. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. XVII - XXIII ст.). - Х.: Право, 2002.
14. Замлинський В. Гетьман у боротьбі за суверенітет та державність України // Київська старовина. – 1992. - №4. – С.2-6.
15. Запорізьке козацтво в пам'ятках історії та культури. - Запоріжжя, 1997.
16. История государства и права СССР: В 3-х т. – К.,1987. – Т.1. – С.125-145.
17. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 203--268.
18. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький. - Перемишль; Л., 1996.
19. Козаченко А. Про державну владу Б. Хмельницького: окремі питання // Право України. - 1998. - № 2.
20. Копиленко О., Копиленко М. Переяславський акт 1654 р. в оцінках першого Президента України // Право України. - 1994. - № 3-4.
21. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. - Л., 1990.
22. Кудін С. Правові традиції Запорозької Січі // Закон і бізнес. – 1999. - №26. – С.15.
23. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 70-82.
24. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. - К., 1994. - Т. 1.
25. Мельник Л.Г. Боротьба за українську державність. - К., 1995.
26. Мицик Ю. Іван Виговський // Історія України. - 1998. - № 24.

27. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 176-205.
28. Оглоблин О. Хмельниччина і українська державність. - Нью-Йорк, 1954.
29. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
30. Сергійчук В.І. Іменем Війська Запорозького. - К., 1991.
31. Смолій ВА., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. - К., 1993.
32. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблеми державності України // Укр. іст. журн. - 1991. - № 9, 11.
33. Степанков В.С. Проблеми становлення монархічної форми правління Богдана Хмельницького (1648-1657 рр.) // Укр. іст. журн. - 1995. - № 4.
34. Українсько-російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків. - К., 1995.
35. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Ін Юре, 1997. - Т. 1.
36. Шевчук В. Козацька держава. Етюди з історії українського державотворення. - К., 1995.
37. Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. // Укр. іст. журн. - 1995. - № 5.
38. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. - Л., 1990. - Т. 1.
39. Яковлева Т.Г. Гетьманщина у другій половині 50-х років XVII століття. Причини і початок Руїни. - К., 1998.
40. Яковлів А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з Московією року 1654 // Дзвін. - 1991. - № 4.
41. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII -XVIII вв. // Укр. іст. журн. - 1993. - № 4-6.

Тема 9. Вхідження України до складу Росії і його правове оформлення

1. Історичне і політико-правове значення входження Наддніпрянської України до складу Російської держави
2. Юридичне оформлення прийняття Гетьманської України до складу Московської Держави. „Березневі статті” та гетьмансько – царські договори II пол. XVII – поч. XVIII ст.ст.
3. Зміни у середовищі суспільних верств Гетьманщини у II пол. XVII ст.?

Інформаційні джерела

42. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. - К., 1991.
43. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. - К., 1991.
44. Апанович О.М. Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. - К., 1994.
45. Батюк В.С. Українська державність напередодні та в роки Визвольної війни 1648-1654 рр. у працях дослідників із західної діаспори // УІЖ. – 1993. - № 1. – С. 76-80.
46. Бжеський Р. Переяславська умова в планах Б. Хмельницького та "Переяславська легенда". - Л., 1998.
47. Борисенко В. Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством // Історія України. - 1998. - № 11.
48. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. - К., 1994.
49. Горобець В.Н. Московська політика Б. Хмельницького: дипломатична риторика та політична практика//Укр.іст.журн. - 1995. - № 4.
50. Грозовський І. Право власності на землю в Запорозькій Січі // Право України. – 1997. - №8. – С.62-63.
51. Грушевський М. Історія України-Руси: В 10 т. 11 кн. - К., 1996. - Т. 9.
52. Гуржій О. Про особливості україно-російських взаємовідносин у середині XVII ст. (1654-

1657 pp.) // Укр. іст. журн. - 1992. - № 10-11.

53. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). - Х.: Право, 2005.
54. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. XVII - XXIII ст.). - Х.: Право, 2002.
55. Замлинський В. Гетьман у боротьбі за суверенітет та державність України // Київська старовина. - 1992. - №4. - С.2-6.
56. Запорізьке козацтво в пам'ятках історії та культури. - Запоріжжя, 1997.
57. История государства и права УССР: В 3-х т. - К., 1987. - Т.1. - С.125-145.
58. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 203--268.
59. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький. - Перемишль; Л., 1996.
60. Козаченко А. Про державну владу Б. Хмельницького: окремі питання // Право України. - 1998. - № 2.
61. Копиленко О., Копиленко М. Переяславський акт 1654 р. в оцінках першого Президента України // Право України. - 1994. - № 3-4.
62. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. - Л., 1990.
63. Кудін С. Правові традиції Запорозької Січі // Закон і бізнес. - 1999. - №26. - С.15.
64. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 70-82.
65. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. - К., 1994. - Т. 1.
66. Мельник Л.Г. Боротьба за українську державність. - К., 1995.
67. Мицик Ю. Іван Виговський // Історія України. - 1998. - № 24.
68. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 176-205.
69. Оглоблин О. Хмельниччина і українська державність. - Нью-Йорк, 1954.
70. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
71. Сергійчук В.І. Іменем Війська Запорозького. - К., 1991.
72. Смолій ВА., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. - К., 1993.
73. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблеми державності України // Укр. іст. журн. - 1991. - № 9, 11.
74. Степанков В.С. Проблеми становлення монархічної форми правління Богдана Хмельницького (1648-1657 pp.) // Укр. іст. журн. - 1995. - № 4.
75. Українсько-російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків. - К., 1995.
76. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Ін Юре, 1997. - Т. 1.
77. Шевчук В. Козацька держава. Етюди з історії українського державотворення. - К., 1995.
78. Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. // Укр. іст. журн. - 1995. - № 5.
79. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. - Л., 1990. - Т. 1.
80. Яковлева Т.Г. Гетьманщина у другій половині 50-х років XVII століття. Причини і початок Руїни. - К., 1998.
81. Яковлів А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з Московією року 1654 // Дзвін. - 1991. - № 4.
82. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII -XVIII вв. // Укр. іст. журн. - 1993. - № 4-6.

Тема 10. Правове становище України у складі Росії (XVIII ст.)

Кодифікація права

- 1.Юридична платформа руху за незалежну, соборну Україну. Галицький трактат І.Виговського і Конституція П.Орлика 1710 р.
- 2.Органи для управління Україною, створені царським самодержавством у XVIII ст.
- 3.Правове закріплення колонізаторської політики Російської імперії у XVIII ст.
- 4.Поступове обмеження та ліквідація царизмом автономного устрою України.
- 5.Зміни правовою становища України і правове оформлення особливою статусу України у складі Російської держави (XVII ст. - друга половина XVIII ст.).
- 6.Зборівський та Білоцерківський договори Б. Хмельницького з Польщею.
- 7.Історичне і політико-правове значення входження Наддніпрянської України до складу Російської держави.
- 8.Правовий статус Запорозької (Нової) Січі. Причини її ліквідації і створення Задунайської Січі.
- 9.Дайте характеристику основних рис кримінального права Гетьманщини.
- 10.Назвіть і охарактеризуйте основні види доказів Української гетьманської держави.
- 11.Право власності на землю в Українській гетьманській державі.
- 12.Судова реформа гетьмана Кирила Розумовського 1764 р.
- 13.Процес короткий приказний 1734р., його зміст та значення.
- 14.Загальна характеристика збірника норм права "Суд і розправа в правах малоросійських" 1750р.

Інформаційні джерела

1. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини. - Л., 2000.
2. Бойко І.Й. До питання про сімейне право Гетьманщини за Кодексом 1743 року // Вісн. Львів, ун-ту. - Сер. юрид. - Л., 1999. - Вип. 34.
3. Бойко І.Й. Договірне право Гетьманщини за "Правами, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. // Право України. - 1998. - № 5.
4. Бойко І.Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за "Правами, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. - Л., 1998.
5. Бойко І.Й. Право власності за Кодексом українського права 1743 р. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. - Л., 1997.
6. Бойко І.Й. Правове становище населення Гетьманщини за Кодексом 1743р. - Л., 1997.
7. Бойко І.Й. Про цивільне право гетьманщини за Кодексом 1743 р. // Право України. - 1999. - № 3.
8. Бойко І.Й. Цивільне право за Кодексом 1743 р.: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Л., 1999.
9. Бойко І.Й. Цивільно-правовий статус особи у Козацько-гетьманській державі за Кодексом 1743 року//Права людини і Україна. - Л.,1999. - Вип.2.
10. Василенко М.П, Матеріали до історії українського права. - К.,1929. - Т.1.
11. Вислобоков КА. Визначна пам'ятка українського права: джерела, зміст, система та соціально-політичні передумови створення // Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. - К., 1997.
12. Грозовський І.М. Козацьке право // Право України. - 1997. - № 6.

13. Гуржій О. Право в українській козацькій державі (друга половина XVII - XVIII ст.). - К., 1994.
14. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII - XVIII ст.: кордони, населення, право. - К., 1996.
15. Єрмолаєв В. Про об'єкт державного злочину в "Правах, по которым судится малороссийский народ" // Вісн. Акад. правових наук України. - 1997. - № 3.
16. Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - С. 200-205.
17. Історія держави і права України. - У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К.: Ін Юре, 2000. - Т. 1. - С. 296-317.
18. Кистяковский А.Ф. Права, по которым судится малороссийский народ. - К., 1879.
19. Кульчицький В.С. Найвизначніші пам'ятки правової культури України // Правознавство. - Л., 1994.
20. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001. - С. 98-104.
21. Кульчицький В.С. Видатна пам'ятка українського права // Республіканець. - 1993. - № 11-12.
22. Кульчицький В.С. Кодифікація права на Україні у XVIII ст. - Л., 1958.
23. Кульчицький В.С. Кодекс українського права 1743 р. // Право України. - 1994. - № 9.
24. Кульчицький В.С. Суд і розправа в правах малоросійських 1750 р. Ф. Чуйкевича // Український календар. - Варшава, 1970.
25. Макаренко А. До питання про створення кодексу українського права 1743 р. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. - Л., 1997.
26. Макаренко А. Причини створення Кодексу Гетьманщини 1743 р. // Право України. - 1997. - № 12. - С. 106-107.
27. Месяц ВД. История кодификации права в Украине в первой половине XVIII в. - М., 1964.
28. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - С. 241-250.
29. Музыченко П. История государства и права Украины: Учебник. - К.: О-во "Знання", КОО, 2001. - С. 186-194.
30. Музыченко П.П., Долматова Н.И. История государства и права Украины в вопросах и ответах. - Х., 2000. - Ч. 1. - С. 207-219.
31. Пашук А.Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. (1648-1782 рр.). - Л., 1967.
32. Подох Я. Ґрунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII - XVIII ст. - Л., 1994.
33. Путро А.И. Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII века. - К., 1988.
34. Саласька М.В. Судові органи Гетьманщини за кодексом 1743 р. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. - Л., 1997.
35. Слабченко М. Як судився малоросійський народ // Київська старовина. - 1994. - №1. - С.44-52.
36. Ткач А.Л. Історія кодифікації дореволюційного права України. - К., 1968.
37. Ткач А.П. Про кодифікацію права на Україні у XVIII - першій чверті XIX ст. // Вісн. Київ, ун-ту. - Сер. "Економіка і право". - К., 1961. - Вип. 1.
38. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Ін Юре, 1997. - Т. 1.
39. Чехович ВА., Усенко И.Б. Роль III Литовского статута в политической борьбе вокруг проблемы кодификации дореволюционного права Украины // Третий Литовский Статут 1588 года: Материалы респ. науч. конф., посвященной 400-летию Третьего Статута. - Вильнюс, 1989.

40. Яковлів А. Український Кодекс 1743 р. "Права, по котрым судитя малоросийский народ". Його історія, джерела та системний виклад змісту. - Мюнхен, 1949.
41. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII-XVIII ст. // УІЖ. – 1994. - №1-6.

Тема 11. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель у (II пол. XVII – II пол. XVIII ст.)

1. Закарпаття у складі Угорського королівства
2. Північна Буковина - васал Туреччини
3. Руське воєводство у складі Польщі
4. Правова система західноукраїнських земель у XVII-XVIII ст.

Інформаційні джерела

1. Торжество історичної справедливості / Відп. ред. М.М. Олексюк. – Львів, 1968.
2. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. - К.: Атіка, 2001.
3. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. – М., 1980.
4. Шандар В. Закарпаття. Історично-правовий нарис. Від IX ст. до 1920 р. – Н.-Й., 1992.
5. Чизмадиа А., Ковач К., Асталаш Л. История Венгерского государства и права. – М., 1986.

Тема 12. Суспільно-політичний лад і право України в складі двох імперій Російської та Австрійської (XIX ст.)

1. Утворення Австро-Угорщини: причини та умови.
2. Органи влади і управління Угорщини за Конституцією 1848 р.
3. Органи влади і управління Австрії за Конституцією 1867 р.
4. Революція 1848 р. в Західній Україні.
5. Державотворні проблеми у працях діячів української науки та культури кінця XVIII - першої половини XIX ст.
6. Декабристський рух на українських землях. Державно-правові питання у програмних документах декабристів.
7. Державні аспекти в програмах народовців, радикалів.
8. Буржуазні реформи і контрреформи: державно-політичні наслідки.
9. Суд присяжних в Росії у контексті світового досвіду.
10. Формування і розвиток адвокатури у Росії XIX ст.
11. Поліцейська і жандармська реформи у Росії (друга половина XIX ст.).

Інформаційні джерела

1. Архипов И. К истории "Уложения о наказаниях" 1845 г. // Правоведение. — 1990. — Вып. 6.
2. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. — Х.: НУВС, 2003.
3. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII — поч. XX ст.). — Львів, 1996.
4. Виленский Б. В. Судебная реформа и контрреформа в России. — Саратов, — 1969.

5. Головченко В. Сільське самоврядування в Україні (1860—1861) // Право України. — 1992. — № 3.
6. Гошко Ю.Г. Звичаєве право населення українських Карпат XIV—XIX ст. — Львів, 1999.
7. Грицак В. М. Губернатор в державному механізмі Російської імперії у другій половині XIX ст. — Х.: НУВС, 2003.
8. Драгоманов М. П. Пропаший час: Українці під Московським царством // Пам'ятки України. — 1990. — № 4; 1991. — № 4.
9. Дубровіна А. Б. Механізм управління, суспільний лад і право України в період імперіалізму і буржуазно-демократичних революцій (1900-1917 рр.): Вип.1. - К.: КДУ/1970.
10. Дубровіна А. Б. Суспільний лад, механізм управління та право України в період розкладу феодално-кріпосницької системи і зростання капіталістичних відносин (I пол. XIX ст.). — К., 1966.
11. Ерошкин Н.Н. История государственных учреждений дореволюционной России. — М., 1983.
12. Ерошкин Н.Н. Крепостническое самодержавие и его политические институты (перв. пол. XIX ст.). — М., 1980.
13. Зайончковский П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. - М: Мысль, 1976.
14. Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России. — М., 1960.
15. Казанцев Э. М. История царской прокуратуры. — СПб, 1993.
16. Киселенчик В.П. Органи самоврядування Львова за статутом 1870 р. // Вісник ЛДУ: Серія юридична. - Львів, 1993.
17. Коросташов О. Особливості правового регулювання деяких суспільних відносин у Полтавській і Чернігівській губерніях у XIX ст. // Право України. — 2000. - № 1. - С. 129.
18. Кульчицький В. С. Державний лад і право в Галичині. - Львів. 1966.
19. Кульчицький В. С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування // Проблеми правознавства. - Вип. 19. - К., 1971.
20. Кульчицький В., Борис В. Відгуки ідей декабристів на західноукраїнських землях // Радянське право. - 1975. - № 12.
21. Кульчицький В.С., Бойко І.Й., Настасяк І.Ю., Мікула О.І. Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини. - Львів: Тріада плюс, 2002.
22. Литвак Б. Г. Переворот 1861 года в России: Почему не реализовалась реформаторская альтернатива. - М., 1991.
23. Мицкевич А. В. Систематизация законов Российской империи М.М. Сперанским // Журнал российского права. — 2001. — № 5.
24. Мікула О.І. Правові основи організації і діяльності галицького крайового сейму (1861-1918 рр.). Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Львів: ЛНУ, 2005.
25. Нелин А. Й. Собрание малороссийских прав 1807 г.: его содержание и значение. - К., 1990.
26. Нелін О. І. Про розвиток зобов'язального права на Україні на поч. XIX ст. // Проблеми правознавства. — 1990. — Вип. 51.
27. Никифорак М. Фінансова прокуратура Буковини у 1867-1918 рр. // Право України. — 2001. — № 8.
28. Пашкуй З. А. До питання про автономію Закарпаття під час угорської окупації // Український історичний журнал. - 1973. - № 2.
29. Петрів Р. Адміністративно-територіальний поділ та місцеві органи управління Східної Галичини (70-ті роки XVIII ст. - 70-ті роки XIX ст.) // Право України. - 2000. — № 9. — С. 114.
30. Петрів Р. Право Австрії та Східної Галичини (70-ті роки XVIII ст. - 70-ті роки XIX ст.) //

Право України. - 2000. - № 6. - С. 117.

31. Петрухин И.Л. Меры пресечения в дореволюционной России // Советское государство и право. - 1988. — № 7.
32. Саксонов В. Б. Введенне губернской системы управления на территории Южной Украины// Вісник НУВС. - Вин. 7. — Х., 1999. - С. 132- 141.
33. Саксонов В. Б. Деякі аспекти фіскальної політики Російської імперії на території Таврійської області у 80-ті роки XVIII століття // Вісник Університету внутрішніх справ: Спецвипуск. 7. - Х., 2000. - С. 102-105.
34. Саксонов В. Б. Здійснення фіскального контролю на території Південної України в останній чверті XVIII століття // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. — 2001. - №2. - С. 60 - 67.
35. Саксонов В. Б. Фіскальна політика Російської імперії як фактор колонізації Південної України усередині XVIII століття // Вісник Університету внутрішніх справ: Вип. 14. — Х., 2001. — С. 202—207.
36. Саксонов В.Б. Управління фінансами Російської імперії в останню третину XVIII століття // Вісник Університету внутрішніх справ: Вин. 11. — Х., 2000. — С. 186—193.
37. Самойленко Е. А. Киевская городская полиция в середине XIX — начале XX ви. - К., 2000.
38. Сидорчук М.О. Систематизации законодательства в России (1826-1832 гг.) // Правоведеніс. — 1990. — Вып. № 6.
39. Собрание малороссийских прав 1807 г. / Сост. К. А. Вислобоков. — К.: Наукова думка, 1993.
40. Федоров К. Г., Ярмыш А. Н. История полиции дореволюционной России. — Ростов н/Д, 1976.
41. Франко І. Панщина та її скасування в 1848 р. в Галичині: Зібрання творів у 50-ти т.: Т. 40. - К., 1986.
42. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX — на початку XX ст.: Монографія. — Х.: Консул, 2001.
43. Білоконь, М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. — Х.: НУВС, 2003.
44. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII — поч. XX ст.). — Львів, 1996.
45. Виленский Б. В. Судебная реформа и контрреформа в России. — Саратов, — 1969.
46. Головченко В. Сільське самоврядування в Україні (1860—1861) // Право України. — 1992. — № 3.
47. Грицак В. М. Губернатор в державному механізмі Російської імперії у другій половині XIX ст. — Х.: НУВС, 2003.
48. Драгоманов М. П. Пропаший час: Українці під Московським царством // Пам'ятки України. — 1990. — № 4; 1991. — № 4.
49. Зайончковский П. А. Отмена крепостного права в России. — М., 1960.
50. Зайончковский П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. — М.: Мысль, 1976.
51. Щербина П. Ф. Судебная реформа 1864 гола на Правобережной Украине. - Львов, 1974.
52. Казанцев Э М. История царской прокуратуры. — СПб, 1993.
53. Коросташов О. Особливості правового регулювання деяких суспільних відносин у Полтавській і Чернігівській губерніях у XIX ст. // Право України." 2000. - № 1. - С. 129.
54. Литвак Б. Г. Переворот 1861 года в России: Почему не реализовалась реформаторская альтернатива. — М., 1991.
55. Лось Ф. С. Формування і розвиток робітничого класу на Україні у другій половині XIX ст. // Український Історичний журнал. — 1974. - № 5.

56. Самойленко Е. А. Киевская городская полиция в середине XIX — начале XX вв. — К., 2000.
57. Теплицкий В. П. Реформа 1861 року і аграрні відносини на Україні. - К., 1959.
58. Ткач А. П. Історія кодифікації дореволюційного права України. - К., 1968.
59. Федоров К. Г., Ярмыш А. Н. История полиции дореволюционной России. - Ростов н/Д, 1976.
60. Формирование и развитие адвокатуры в России 60-80 гг. XIX в. - М., 1987.
61. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX — на початку XX ст.: Монографія. — Х.: Консул, 2001.
62. Ярмыш А. И. Наблюдать неотступно: Административно-полицейский аппарат и органы политического сыска царизма в Украине в конце XIX — нач. XX в. - К., 1992.

Тема 13. Суспільно-політичний лад та право Правобережної, Лівобережної та Південної України у складі Російської імперії з поч. XX ст. до 1917 р

1. Поліцейські установи Російської імперії та їхня діяльність в Україні в XIX - на початку XX ст.
2. Державна Дума.
3. Державна Рада.
4. Українське представництво у виборчих установах Російської імперії.
5. Реформа П. Столипіна та її наслідки на українських землях.
6. Створення Тимчасового уряду в Росії та його державно-правові інститути в Україні.

Інформаційні джерела

1. Аврех А.Я. П.А. Столыпин и судьбы реформ в России. - М., 1991.
2. Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: програмні документи перших українських політичних партій. - К., 1992.
3. Важнейшие законодательные акты (1908-1912 гг.) с алфавитным, предметным и хронологическим указателем / Под ред. и с предисл. В.М. Гессена. - СПб., 1913.
4. Васильева Н.И., Гальперин Г.Б., Королев АМ. Первая российская революция и самодержавие (государственно-правовые проблемы). - Л., 1975.
5. Ганелин Р.Ш. Российское самодержавие в 1905 г. Реформи и революция. - СПб., 1991.
6. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісн. Акад. прав. наук. - Х., 2005. - № 2 (41). - С.51-64.
7. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: нариси політичної історії. - К., 1993.
8. Демин В.А. Государственная Дума России: механизм функционирования. - М., 1996.
9. Дубровіна А.В. Механізм управління, суспільний лад і право України в період імперіалізму і буржуазно-демократичних революцій (1900-1917 рр.). - К., 1970.
10. Дубровский С.М. Столыпинская земельная реформа. Из истории сельского хозяйства и крестьянства России в начале XX в. - М., 1963.
11. Зырянов П.Н. Крестьянская община европейской России 1907-1914 гг. - М., 1992.
12. Киян М.Ш. Представительство от украинских губерний в Государственной думе Российской империи I и II созывов (1906-1907 гг.). - Х., 1997.
13. Коваленко Л. Висвітлення українського питання в Державних думах Російської імперії на сторінках преси // Право України. - 2003. - № 9. - С. 128-132.
14. Коник О.О. Селянські депутати з України в I і II Державних думах Російської імперії // Укр. іст. журн. - 1995. - № 1.

15. Островский И.В. Столыпин и его время. - Новосибирск, 1992.
16. Румянцев М. Столыпинская аграрная реформа: предпосылки, задачи, итоги // Вопр. экономики. - 1990. - № 10.
17. Седельников С.И. Аграрная реформа Столыпина. - М., 1973.
18. Телешун С.О. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці XIX - на початку XX ст. - К., 1996.
19. Шморгун П. Ради робітничих депутатів на Україні в 1905 р. - К., 1955.

Тема 14. Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)

1. Україна у стратегічних планах іноземних держав
2. Вплив радянсько-польського військового конфлікту на українську державність
3. Органи охорони громадського порядку періоду революції та громадянської війни в Україні
4. Дипломатія українських урядів 1917-1920 рр.
5. Роль особи у процесі відродження української державності
6. Державотворчі пошуки 1918-1920 рр.
7. Політико-правові погляди П. Скоропадського
8. Державний лад і право ЗУНР.
9. Окупація західноукраїнських земель Польщею.
10. Варшавський договір С.Петлюри з Й.Пілсудським і його політико-правові наслідки.
11. Ризький договір 1921 р.
12. Причини поразки національно-визвольної боротьби українського народу за свою незалежність.
13. Політичний портрет М. Грушевського.
14. Україна в системі міжнародно-правових відносин у 1918-1923 рр.

Інформаційні джерела

- 1.Верстюк В.Ф. Українська революція: доба Центральної Ради // Укр. іст. журн. — 1995. — № 2, 5, 6.
- 2.Винниченко В. Відродження нації: В 3 ч. — К., 1990.
- 3.Гошуляк І.Л. Про причини поразки Центральної Ради // Укр. іст. журн. — 1994. — № 1.
- 4.Гриценко А.П. Політичні сили у боротьбі за владу на Україні (кінець 1917р. — початок 1919 р.). — К., 1993.
- 5.Грушевський М. Українська Центральна Рада та її Універсал. — К., 1917.
- 6.Гунчак Т. Україна: Перша половина XX століття: нариси політичної історії — К., 1993.
- 7.Дорошенко Д. Історія України. 1917—1923 рр. Доба Центральної Ради. — Т. 1. — Нью-Йорк, 1954.
- 8.Дорошенко Д. Історія України. 1917—1923 рр. Українська Гетьманська Держава 1918 р. — Нью-Йорк, 1954. — Т. 2.
- 9.Карпенко О.Ю. Листопадова національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1918 р. // Укр. іст. журн. — 1993. — № 1.
- 10.Кобилецький М.М. Суд і судочинство в ЗУНР // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали наук, конференції. — Л., 1997.
- 11.Кольбенко А.В. Митна політика УНР та ЗУНР // Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали наук, конференції. — Л., 1996.

12. Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. — Л., 1995.
13. Конституційні акти України 1917—1920. Невідомі конституції України. — К., 1992.
14. Копиленко М., Копиленко О. Еволюція українського конституціоналізму (з досвіду конституційного будівництва УНР та Української гетьманської держави) // Право України. — 1992. — № 6.
15. Копиленко О. Уроки Центральної Ради // Рад. право. — 1991. — № 11.
16. Копиленко О.А., Копиленко М.Л. Держава і право України 1917—1920 рр. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. — К., 1997.
17. Копиленко О.Л. "Сто днів" Центральної Ради. — К., 1992.
18. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. — 1939 р.). — Івано-Франківськ, 1993.
19. Кузьма О. Листопадові дні 1918 року. — Л., 1931.
20. Кульчицький В., Лісна І. Виникнення Західноукраїнської Народної Республіки // Вісн. Львів, ун-ту. — 1994. — Вип. 31.
21. Кульчицький В.С. До питання про виникнення і падіння Західноукраїнської Народної Республіки // Пробл. юрид. наук та правоохоронної практики. — К., 1994.
22. Кульчицький С. Останній універсал Центральної Ради // Історія України. — 1998. — № 5.
23. Кульчицький С. Українська держава часів гетьманщини // Укр. іст. журн. — 1992. — № 7, 8.
24. Лисяк-Рудницький І. Четвертий універсал та його ідеалістичні попередники // Іван Лисяк-Рудницький. Історичні есе. — К., 1994. — Т. 2.
25. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. — Л., 1995.
26. Лозинський М. Галичина в роки 1918—1920. — Відень, 1922.
27. Макаруч С.А. Українська республіка галичан. — Л., 1997.
28. Малик Я. Державотворча діяльність Павла Скоропадського // Студії політологічного центру "Генега". — 1996. — № 1.
29. Малик Я. Земельне питання в Українській гетьманській державі // Республіканець. — 1994. — № 1.
30. Мироненко О. Суд і судочинство в УНР (березень 1917 — квітень 1918) // Вісн. Акад. прав, наук України. — 1994. — Вип. 2.
31. Мироненко О.М. Верховне управління Українською державою (квітень 1918 — грудень 1918) // Правова держава. — 1995. — Вип. 6.
32. Мироненко О.М. Світоч української державності: політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. — К., 1995.
33. Мироненко О.М., Бенько О.П. Правоохоронні органи Центральної Ради (березень 1917 — квітень 1918). — К., 1993.
34. Мірчук П. Причини загибелі УНР. Від II до IV Універсалу // Державність. — 1992. — № 1, 2.
35. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917—1918 рр. — Л., 1994.
36. Мусієнко В., Маташевський О. Українізація органів державної влади в гетьманській державі Павла Скоропадського // Розбудова держави. — 1996. — № 2.
37. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. — К., 1993.
38. Настюк М.І. Створення державного апарату ЗУНР // Вісн. Львів, унту. — Сер. юрид. — Л., 1994. — Вип. 31.
39. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917—1919 рр. — К., 1995.
40. Реєнт О.П. Ставлення пролетаріату України до Центральної Ради // Укр. іст. журн. — 1994. — № 4.
41. Рогожин А., Гончаренко В. Земельне законодавство Центральної Ради // Вісн. Акад. прав, наук України. — 1994. — Вип. 2.

42. Рум'янцев В.О. Центральна Рада: боротьба за відновлення української державності: Навч. посіб. — Х., 1995.
43. Скоропадський П. Спомини. — К., 1992.
44. Солдатенко В. Збройні сили в Україні (грудень 1917 — квітень 1918 р.) // Укр. іст. журн. — 1992. — № 12.
45. Солдатенко В. Становлення української державності і проблема збройних сил (березень 1917 р. — квітень 1918 р.) // Укр. іст. журн. — 1992. — № 5.
46. Солдатенко В. Центральна Рада та українізація армії // Укр. іст. журн. — 1992. — № 6.
47. Солдатенко В.Ф. Четвертий універсал // Політика і час. — 1991. — № 1.
48. Стахів М. Гетьманський режим в 1918 році і його праводержавні якості. — Скрентон, 1950.
49. Стахів М. Західна Україна: нарис історія державного будівництва та збройної і дипломатичної боротьби в 1918—1923 рр.: У 6 т. — Скрентон, 1958—1961.
50. Тимощук О. Державна варта Української держави (історико-юридичний аналіз). — К., 1998.
51. Тимощук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень — грудень 1918р.). — Х., 2000.
52. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 — березень 1918). — Л., 1996.
53. Тищик Б. ЗУНР (державний апарат і законодавство) // Право України. — 1994. — № 5—6.
54. Тищик Б.И., Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна Республіка 1918 —1923 рр. (до 75-річчя утворення і діяльності). — Коломия, 1993.
55. Удовиченко О.І. Україна у війні за державність. — К., 1995.
56. Ульяновський В. Церква в Українській державі. 1917—1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). — К., 1997.
57. Федюк В.П. Украина в 1918 году. Гетман П.П. Скоропадский. — Ярославль, 1993.
58. Хитра А. Погляди П. Скоропадського на державу // Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: 36. наук, праць. — Л., 2001.
59. Шаповал М. Гетьманщина і Директорія. — Нью-Йорк, 1958.
60. Шелухин С. Історико-правничі підстави української державності. — Вінніпег, 1929.
61. Яковлів А. Основні конституції УНР // Розбудова держави. — 1992. — № 5.
62. Яновський Д. Маловідомі конституційні акти України. — К., 1991.

Тема 15. Утворення Української радянської республіки. Державно-правове будівництво УСРР у 1919-1991-х рр.

1. Політична доктрина більшовизму та утвердження класового підходу в кримінально-правовій політиці.
2. «Військовий комунізм» — вимушений крок чи втілення доктрини більшовиків про комуністичне суспільство.
3. Державно-правовий статус українських земель у складі другої Речі Посполитої.
4. Державно-правовий статус українських земель у складі Чехословаччини.
5. Державно-правовий стан українських земель у складі Румунії.
6. Всеукраїнський з'їзд рад, зміст і юридична сила його рішень.
7. Радянський державний апарат в Україні в 1917-1920 рр.
8. Радянські судові і правоохоронні органи, створення органів ЧК в Україні.
9. Особливості державною устрою і права Донецько-криворізької радянської республіки.

10. Особливості державного устрою і права Галицької соціалістичної радянської республіки.
11. Особливості державного устрою і права Одеської радянської республіки. Кримської радянської республіки та інших аналогічних державних утворень радянського типу на території України.
12. Порівняльний аналіз Конституції УСРР 1919р. і Конституції УСРР 1929р.
13. Перебудова державного апарату в роки НЕПу
14. Утворення СРСР: причини, етапи, альтернативні проекти.
15. Формування доктрини радянського права та радянської судової системи.
16. Визначте зміст і значення Декларації про утворення СРСР.
17. Правове становище УРСР у складі Союзу за Конституцією СРСР 1924 року.
18. Центральні та місцеві органи влади УРСР за Конституцією 1929 року.
19. Адміністративно-територіальні реформи в радянській Україні.
20. Ідеологічне обґрунтування "червоного терору" (1917-1920 рр.), революційної законності (початок і середина 20-х рр.) та загострення класової боротьби (кінець 20-х рр.).
21. Роль України у створенні Союзу РСР та її статус у новоствореній державі.
22. Український проект Союзного договору (травень 1922 р.).
23. Правова характеристика договірних відносин між радянськими республіками до утворення Союзу РСР.
24. Історія утворення Союзу РСР і роль радянської України у цьому процесі.
25. Державно-правовий статус України за Декларацією і Договором про утворення СРСР 1922 р. та Конституцією СРСР 1924 р.
26. Нормативне забезпечення нової економічної політики.
27. Характеристика основних джерел права радянської України у 1917- 1920 рр.
28. Кодифікація радянського права у 1920-ті рр.: загальна характеристика.
29. Роль адвоката у кримінальному та цивільному процесі (1920 - 1930-ті роки).
30. Назвіть основні права, гарантовані Конституцією 1937 року.
31. Правоохоронні (каральні) органи радянської України у довоєнний період.
32. Деформація юридичного і фактичного статусу України у складі СРСР протягом 20-30-х рр.
33. Україна у геополітичних планах агресорів між двома світовими війнами.
34. Репресивно-каральні органи УСРР у 1930-х роках.
35. Порівняльна характеристика Конституції УРСР 1937 р. і Конституції УСРР 1929 р.
36. Яким чином здійснювалася перебудова державного механізму України у роки Другої Світової війни?
37. Які території відійшли до складу радянської України напередодні Другої Світової війни та після її закінчення?
38. Надзвичайне радянське законодавство у період Другої світової війни.
39. Надзвичайні органи радянської влади у часи радянсько-німецької війни.
40. Діяльність радянських правоохоронних органів у воєнних умовах.
41. Проголошення незалежності Карпатської України.

42. Возз'єднання з УРСР Закарпатської України.
43. Адміністративно-територіальний устрій УРСР.
44. Сталінізм в Україні повоєнного часу. Правові аспекти.
45. Хрущовська "відлига" та її наслідки для України у законодавстві.
46. У чому полягала суть Конституції УРСР 1978 року. Назвіть її основні положення?
47. Перелічіть вищі та місцеві органи державної влади за Конституцією 1978 року.
48. Держава і право України у період неосталінізму.
49. Епоха застою в Україні та її вплив на розвиток держави і права.
50. Охарактеризуйте основні причини розгортання національно-визвольного руху в кінці 1980-х років.
51. Проаналізуйте основні причини розпаду СРСР
52. Назвіть основні цілі створення СНД
53. Охарактеризуйте зміст конституційного договору від 8 червня 1995 року.
54. Назвіть структуру Конституції України від 28 червня 1996 року.
55. Територіальні проблеми незалежної України: шляхи розв'язання.
56. Виборчий процес у незалежній Україні: сучасність та перспективи.
57. Законодавство сучасної України: характеристика тенденцій розвитку.
58. Правові проблеми міжнародного співробітництва України на сучасному етапі.
59. Еволюція національної партійної системи в Україні після проголошення незалежності.

Інформаційні джерела

1. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. // Голос України. - 1991. - 29 серпня.
2. Алексеев А. М. История инакомыслия в СССР: Новейший период. - М., 1992.
3. Бабій Б.М. Союз РСР і роль України в його утворенні. - К., 1972.
4. Балух В.О. Деякі питання радянського будівництва в західних областях Української РСР у 1944-1945 рр. // Укр. іст. журн. - 1983. - № 4.
5. Баран В. К. Україна після Сталіна: Нариси історії 1953-1985. - Львів, 1992.
6. Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. - К., 1994.
7. Боффа Д. История Советского Союза. - Т. 1. - М., 1996.
8. Верт Н. История советского государства. - М., 1997.
9. Восленский М. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза. - Лондон, 1990.
10. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. - К., 1995.
11. Гречечко В., Ярмиш О. Україна у добу "раннього" тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.). - Х., 2001.
12. Грищук В. К. Кодификация законодательства Украинской ССР (1958-1984). - К., 1996.

13. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: нариси політичної історії. - К., 1993.
14. Гуревич Г. С. История советской конституции. - М., 1923.
15. Златопольский Д.Л., Чистяков О.И. Образование Союза ССР. - М., 1972.
16. Конституційні засади організації та діяльності суду і прокуратури // Радянське право. - 1977. - № 10.
17. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. - Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
18. Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки. - К., 1995.
19. Кравченко В.І., Падалка С.С., Панченко П.П. Україна. Державотворення. ХХ століття: Монографія. - Київ - Донецьк, 1997.
20. Кульчицький В.С. та ін. Возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною (соціально-політичні і правові основи). - Л., 1985.
21. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й., Глубіш М.І. Вхідження Галичини, Північної Буковини та Закарпаття до складу України (1939-1945 рр.).-Дрогобич, 1995.
22. Курицын В.М. О разработке проекта Конституции СССР 1936 г. // Право й жизнь. - 1996. - № 10.
23. Лісна І. Становлення Радянської влади на Західноукраїнських землях // Рад. право. - 1989. - № 8.
24. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. - Львів, 1995.
25. Образование Союза Советский Социалистических Республик. - М., 1972.
26. Пушка С. Нарис розвитку організаційних основ радянської прокуратури // Рад. право. - 1971. - № 1.
27. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. - К., 1993.
28. Советское право в период Великой Отечественной войны. - М., 1948.
29. Сусло Д. С. Історія суду радянської України. - К., 1969.
30. Таранов А.П. Конституция УССР и ее историческое развитие. - К., 1965.
31. Украинская государственность в XX веке: Историко-политический анализ / Рук. авт. кол. А. Дергань. - К.: Полит, мысль, 1996.
32. Усенко І.Б. Україна в роки непу: доля курсу на революційну законність. - Х., 1995.
33. Хлевнюк О.В. Сталин, НКВД и советское общество. - М., 1992.
34. Чайковський А.С. Невідома війна (партизанський рух в Україні 1941 - 1944 рр. мовою документів, очима історика). - К., 1994.

3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Види робіт та бали, які студент може отримати за їх виконання:

1) робота на семінарських заняттях	до 24 бали;
1.1. відповідь на семінарському занятті	до 3 балів;
1.2. реферат	до 2 балів;
1.3. тести, казуси або юридичний диктант	до 2 балів
1.4. доповнення, запитання доповідачу на семінарському занятті	до 2 балів;
1.5. презентація	до 2 балів;
2) контрольна робота	до 5 балів;
3) робота на лекції (активність роботи, написання конспектів)	до 3 балів;
4) ведення конспекту самостійної роботи	до 10 балів;
5) виконання самостійних дослідних робіт	до 6 балів;
6) наукова робота	до 9 балів
7) інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх та ін. сусп. діяльність)	до 3 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	60 балів
8) екзамен	до 40 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	40 балів
Разом балів за 100 бальною шкалою	до 100 балів

Критерії оцінювання знань та самостійної роботи студента

Робота на семінарському занятті оцінюється у балах (4 бали за одне заняття) за наступними критеріями:

Відповідь на семінарському занятті

3 бали – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і

переконливо їх аргументувати, може аналізувати історичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку історичних явищ, має досить міцні навички роботи з першоджерелами, основними кодифікаціями права

2 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, хрестоматій; може дати порівняльну характеристику історичних явищ, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнювати та застосовувати набуті знання.

1 бали – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє історичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

0,5 бали – студент за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

0 балів – студент не готовий до семінарського заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Реферат, оцінюється у балах (2 бали) за наступними критеріями.

Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату студент накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на семінарському занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання. Зрозумілість, наявність власної думки, правильне оформлення як реферату, так і списку літератури.

Кожен студент протягом семестру повинен підготувати один реферат на семінарське заняття.

Виконання тестових завдань, вирішення казусів або написання юридичного диктанту, оцінюється у балах за наступними критеріями.

Виконання тестових завдань (до 2 балів)

- 2 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 1,5 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;
- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 0,5 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми.

Вирішення казусів (до 2 балів)

При вирішенні казусів студенти повинні розуміти загальний зміст права та законодавства, повинні вивчити навчальну літературу, матеріал лекції, обов'язково ознайомитися з правовою збіркою на основі якої потрібно вирішити казус. Необхідно письмово вирішити казус із обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення, та посиланням на текст та зазначенням конкретної статті нормативного акту.

- 2 бали – точна відповідь та змістовне обґрунтування рішення;
- 1,5 бали – точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 1 бал – не зовсім точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 0,5 бали – студент намагався дати відповідь, але показав незадовільний рівень знань із теми, вміння орієнтуватися в тексті нормативного акту.

Написання юридичного диктанту (до 2 балів)

- 2 бали – точні та повні відповіді на всі терміни диктанту;
- 1,5 бали – точні відповіді та недостатньо повне пояснення терміну;
- 1 бал – не зовсім точні відповіді на всі терміни диктанту;
- 0,5 бали – студент намагався дати відповіді, але показав незадовільний рівень знань юридичних термінів з теми.

Доповнення до відповіді, запитання доповідачу на семінарському занятті (до 2 балів).

Суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою.

Задані запитання доповідачу, які є не просто уточнюючими, а які мають дискусійний характер.

Презентація (до 2 балів)

Презентації – виступи перед аудиторією зі слайдами або іншими візуальними матеріалами, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи, звіту про виконання самостійних завдань тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного студента, так і колективними, тобто виступи двох та більше студентів.

Виконання контрольної роботи (до 5 балів)

Завдання теоретичні на контрольній роботі.

5 балів – повна відповідь на питання;

4 бали – відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки;

від 2 до 3 балів – неповна відповідь на запитання, в якій налічується не багато неточностей;

від 0 до 1 балу неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом.

Завдання тестові на контрольній роботі.

Правильність виконання тестових завдань залежить від кількості вибраних правильних відповідей:

- 5 балів – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 4 бали – точні відповіді на 75%-89% тестових питань;
- 3 бали – точні відповіді від 55% до 74 % тестових питань;
- 2 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань програмних питань.

Ведення конспекту лекцій (до 3-ох балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам;
до 2 балів - неохайне оформлення;

до 1 балу - відсутність у конспекті окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті.

Ведення конспекту самостійної роботи (до 10-ти балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

10-9 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

8 до 5 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

від 0 до 4 балів - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті.

Виконання самостійних дослідних робіт (до 6-ти балів за дві).

Тема має бути розкрита на належному рівні. Робота повинна мати творчий характер, продемонструвати аналітичні навички студента, його вміння працювати з бібліографією тощо.

Написання самостійної дослідної роботи практикується в учбовому процесі з метою набуття студентом необхідної професійної підготовки, формування навичок самостійного наукового пошуку, вивчення літератури по даній тематиці, аналіз різних точок зору, узагальнення матеріалу, формулювання висновків тощо.

Особливу увагу слід приділити оформленню науково-довідникового матеріалу, цитат та посилань на джерела.

Наукова робота (участь у науково-практичних конференціях) (до 9 балів).

Написати відповідно до вимог тези на науково-практичну конференцію та взяти участь у конференції, подати тези до друку.

Інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх, складання порівняльних таблиць, схем та ін. суспільна діяльність (до 3-х балів)

Екзамен

Підсумковий контроль знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену (до 40-ка балів).

Екзаменаційні білети охоплюють всю програму дисципліни і передбачають визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Умовою допуску до екзамену є виконання всіх видів навчальної роботи передбачених даною робочою програмою.

Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для студентів, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав усі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен.

У випадку, якщо студент протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані контрольні роботи, завдання з самостійної дослідної роботи, невідпрацьовані семінарські заняття тощо або не набрав мінімально необхідну кількість балів – 20 балів (*тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які студент може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – Е, 60 балів»*), то він не допускається до складання екзамену під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів ЧНТУ».

Для складання екзамену існують білети. Білети складаються із трьох питань.

Критерії оцінювання:

- від 33 до 40 балів - відповідь повна і зміст відповіді студента повністю відповідає сутності поставленого запитання;
- від 24 до 32 балі - студент виконує всі завдання без грубих помилок;
- від 17 до 24 балів - студент допускає грубі помилки і всі питання виконані менш ніж на половину;
- не більше 16 балів - при невиконанні хоча б одного завдання білету.

Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.